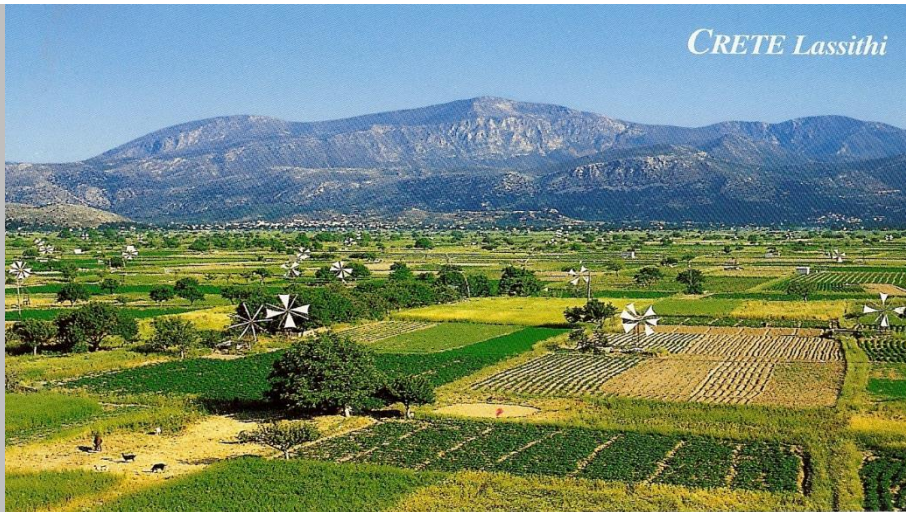

**ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ (ΜΑΚΗΣ)
Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ**

ΚΡΗΤΗ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

**ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΑΘΗΝΑ»
Α' ΕΚΔΟΣΗ ΑΘΗΝΑ 2002**

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

=====

ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ (ΜΑΚΗ) Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗ

(Επίτιμου Δ/ντη Υπ. Πολιτισμού, Προέδρου Συλλόγου Λασιθιωτών « Ο Δικταίος», Γραμματέα Παγκρητίου Ενώσεως)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ**Περιεχόμενα**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'	3
ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	3
1. ΤΟ ΠΕΡΙΦΗΜΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	3
2. Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	3
3. ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	4
4. Η ΔΙΚΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΔΙΟΣ Ή ΔΙΚΤΑΙΟ ΑΝΤΡΟ	4
5. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	9
6. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	10
7. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	10
8. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'	14
Η ΠΑΤΑΤΑ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	14
1. Η ΠΑΤΑΤΑ, ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	14
2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ (ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ) ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ «ΠΑΤΑΤΑ	14
3. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΣΤΟ ΛΑΣΙΘΙ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥΣ	15
4. Η ΛΙΠΑΝΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ	16
5. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΚΑΙ Η ΣΟΛΑΝΙΝΗ	17
6. ΧΡΗΣΕΙΣ, ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ	17
7. Ο ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ	18
8. Η ΛΙΠΑΝΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ	19
9. ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΠΑΤΑΤΑΣ	20
10. ΓΙΑΤΙ Η ΛΑΣΙΘΙΩΤΙΚΗ ΠΑΤΑΤΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'	23
ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΟ ΛΑΣΙΘΙ	23
1. Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗΣ	23
2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	25
3. ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΑΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	26
4. ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'	30
ΙΣΤΟΡΙΚΟ	30
1. Η ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ «ΛΑΣΙΘΙ»	30
2. ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΒΟΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ	31
3. ΟΙ ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ	31
4. ΑΠΟ ΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΙΔΑΛΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΥΣ	34
5. ΤΑ ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ	35
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	38
ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ:	38

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

1. ΤΟ ΠΕΡΙΦΗΜΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Το πανέμορφο Οροπέδιο Λασιθίου (850 μ. μέσο υψόμετρο) ανοίγεται στις δυτικές κλιτύες του ιερού όρους της Δίκτης (ύψος 2.148 μ.), μεταξύ των νομών Λασιθίου και Ηρακλείου, στο ανατολικό τμήμα της νήσου Κρήτης. Είναι το μεγαλύτερο από τα οροπέδια της Κρήτης και αποτελείται από μια εύφορη και καλλιεργήσιμη πεδιάδα περικυκλωμένη από τις κορφές της Δίκτης: Σελένα, Λάζαρος, Σπαθί κλπ, στους πρόποδες των οποίων βρίσκονται 17 μικρά, όμως πολύ γραφικά χωριά. Εκτός από την πεδιάδα αυτή, το κύριο Οροπέδιο Λασιθίου, στη Δίκτη υπάρχουν επίσης μερικά μικρότερα οροπέδια, όπως του Καθαρού (1140), του Λιμνάκαρου (1125), του Ομαλού της Βιάννου (1325) κ.α. Το Οροπέδιο Λασιθίου έχει κλίμα εύκρατο και υγιεινό. Το καλοκαίρι είναι θερμό, όμως όχι καυτό, όπως συμβαίνει στις παραλίες περιοχές και ο χειμώνας με κρύο και αρκετά χιόνια σε σχέση προς τις παράλιες περιοχές.

2. Η ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

ΕΞΕΛΙΞΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Απογραφή 1583	= 142 ψυχές
Απογραφή 1630	= 158 ψυχές
Απογραφή 1671	= 497 ψυχές
Απογραφή 1881	= 5.174 κάτοικοι
Απογραφή 1900	= 4.916 κάτοικοι
Απογραφή 1928	= 6.326 κάτοικοι
Απογραφή 1940	= 7.544 κάτοικοι
Απογραφή 1951	= 7.292 κάτοικοι
Απογραφή 1961	= 6.618 κάτοικοι
Απογραφή 1971	= 5.122 κάτοικοι
Απογραφή 2001	= 3.484 κάτοικοι

Γύρω-γύρω από τον κάμπο του Οροπεδίου Λασιθίου, στις ακροποδιές των βουνών, υπάρχουν 18 μικρά, φιλόξενα, γραφικά και πανέμορφα χωριά, τα εξής όπως ερχόμαστε από το Ηράκλειο, που σήμερα αποτελούν το Δήμο Οροπεδίου Λασιθίου: το **Πινακιανό**, το **Λαγού**, το **Τζερμιάδων** (η έδρα του δήμου), το **Φαρσάρων**, το **Μαρμακέτο**, το **Μέσα Λασιθί**, το **Μέσα Λασιθάκι**, ο **Άγιος Κωνσταντίνος** και η **Ι. Μονή Κρ(ο)υσταλλένιας**, ο **Αγ. Γεώργιος**, η **Κουδουμαλιά**, ο **Αβρακόντε**, το **Καμινάκι**, ο **Μαγουλάς**, το **Ψυχρό**, η **Πλάτη**, ο **Αγ. Χαράλαμπος** (ή το **Γέρων το μουρί**), το **Κάτω Μετόχι** και η **Ι.Μ. Βιδιανής**.

Λίγο πριν φθάσουμε στο Οροπέδιο Λασιθίου υπάρχουν και τα χωριά: οι **Αμυγδάλοι**, οι **Μέσα** και οι **έξω Ποτάμοι**, που μαζί με τα προηγούμενα αποτελούσαν παλιότερα την καλούμενη Επαρχία Λασιθίου. Σήμερα υπάγονται στο Δήμο Αγίου Νικολάου.

Τα χωριά του Οροπεδίου Λασιθίου είναι δημιούργημα του 15^{ου} αιώνα, δηλαδή επι εποχής Ενετοκρατίας στην Κρήτη, για τους λόγους που θα δούμε πιο κάτω (βλέπε «Το όνομα Λασιθί») και τα περισσότερα από αυτά φέρουν το όνομα του οικιστή τους, π.χ.: Τζερμιάς > Τζερμιάδων, Φαρσάρης > Φαρσάρων κ.τ.λ. ή της εκκλησίας τους, π.χ.: Άγιος Γεώργιος, Αγ. Κωνσταντίνος κλπ

Χαρακτηριστικό των λασιθιώτικων χωριών είναι ότι διατηρούν την παραδοσιακή τους ταυτότητα, τόσο στη φυσιογνωμία τους, όσο και στον τρόπο ζωής των κατοίκων τους. Σε αυτό βοηθά και το γεγονός ότι η περιοχή δεν έχει κορευτεί από την τουριστική κίνηση.

Ο μόνιμος πληθυσμός του Οροπεδίου Λασιθίου από τη δεκαετία του 1960 και εξής έχει τάσεις μείωσης. Στις εκλογές του Δήμου Οροπεδίου της 8^{ης} Οκτωβρίου του 1998 οι εγγεγραμμένοι ήσαν 6.052 και οι ψηφίσαντες 4.588, ενώ στην απογραφή του 2008 ο πληθυσμός του δήμου ήταν 4.220 κάτοικοι.

Στις Ευρωεκλογές της 7^{ης} Ιουνίου του 2009 οι εγγεγραμμένοι ήσαν 4.013 και οι ψηφίσαντες 2455, ενώ στην απογραφή του 2001 ο Δήμος είχε πληθυσμό 3.067 κατοίκους, ως ε-

ξής: Δ.δ. Τζερμιιάδου [762] , Δ.δ. Αβρακόντε [227] , Δ.δ. Αγίου Γεωργίου Λασιθίου [541] , Δ.δ. Αγίου Κωνσταντίνου [183] , Δ.δ. Καμινακίου [343] , Δ.δ. Κάτω Μετοχίου – Αγίου Χαράλαμπου [154] , Δ.δ. Λαγού – Πινακιανού [125] , Δ.δ. Μαρμακέτου - Φαρσάρων [110] , Δ.δ. Μέσα Λασιθίου – Μέσα Λασιθάκι [175] , Δ.δ. Πλάτης [167] , Δ.δ. Μαγουλά - Ψυχρού [302] .

Οι απόδημοι Λασιθιώτες, που υπολογίζεται ότι ξεπερνούν τις 20.000, αγαπούν τον τόπο τους και έχουν ιδρύσει αρκετούς συλλόγους στα μέρη που αποδημούν, όπως το Σύλλογο Λασιθιωτών «ο Δικταίος» στην Αθήνα, το Σύνδεσμο Λασιθιωτών Ηρακλείου «Το Λασιθί», το Σύνδεσμο Λασιθιωτών Αγίου Νικολάου κ.α.

3. ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι πόλος έλξης για τις φυσικές του ομορφιές και τους αρχαιολογικούς του χώρους. Ο λόγος άλλωστε που είναι γνωστά από αρχαιολογικών χρόνων.

ΣΠΗΛΑΙΑ: Στην περιοχή της Δίκτης υπάρχουν πάρα πολλά, όπως: το διάσημο σπήλαιο του Διός ή Δικταίο άντρο, που βρίσκεται άνωθεν του χωριού Ψυχρού (περισσότερα βλέπε πιο κάτω), το σπήλαιο του Κρόνου ή Τράπεζας, που βρίσκεται άνωθεν του χωριού Τζερμιιάδων, των Ιδαίων δακτύλων (βρίσκεται άνωθεν του χωριού Άγιος Γεώργιος, της Περιστεράς, που βρίσκεται στο Οροπέδιο Λιμνάκαρος, του «Βιτσηλόνηρου ή μάντρα του καπετάν Κρασαναδάμη», που βρίσκεται στη θέση Βιτζιλόνερο της Δίκτης και εκεί βρισκόνταν το αρχηγείο της Εθνικής Αντίστασης Κρήτης 1941- 1944) κ.α.

ΦΑΡΑΓΓΙΑ: Αρκετά φαράγγια διασχίζουν τον ορεινό όγκο της Δίκτης. Ένα από αυτά , του καλούμενου Χαυγά, βρίσκεται στην ανατολική μεριά του οροπεδίου Λασιθίου, κοντά στο χωριό Μέσα Λασιθάκι. Κατεβάζει άφθονα νερά στο Οροπέδιο Λασιθίου από ένα άλλο μικρότερο φαράγγι του Καθαρού. Ο ποταμός που περνάει μέσα από το φαράγγι αυτό λέγεται «Μεγάλος Ποταμός» και οδηγεί τα νερά στο καλούμενο «Χώνο». Ένα άλλο μεγάλο φαράγγι ξεκινάει από τις κορφές της Δίκτης με το όνομα «Χώνες» (βρίσκονται στο δυτικό μέρος της Δίκτης και μια από αυτές λέγεται Αφέντης Χριστός, υψόμετρο 2145 μ.) και αποτελεί μια από τις πηγές του ποταμού Αναποδάρη, του μεγαλύτερου ποταμού της Κρήτης. Επίσης σημαντικό είναι το φαράγγι της Σαρακίνας

ΑΡΔΕΥΤΙΚΑ ΕΡΓΑ: Για να μη λιμνάζει το Οροπέδιο, επειδή είναι όπως ένα τεράστιο ταψί, δηλαδή περιτριγυρισμένο με βουνά, έχουν γίνει σ' αυτό επι εποχής Ενετοκρατίας οριζοντίως και καθέτως 12 αποθετήρια αυλάκια, οι καλούμενες βάγκες ή λίνιες, που οδηγούν τα νερά του κάμπου στον καλούμενο χώνο. Ο Χώνος είναι μια καταβόθρα, όπου τα νερά χάνονται μέσα στη γη. Μόνο, όταν γίνονται μεγάλες πλημμύρες, ένα μέρος των υδάτων αυτών οδηγείται μέσω φλεβών στον ποταμό Αποσελέμη στη θέση Κασταμονίτσα. Όταν τα νερά είναι πολλά το Οροπέδιο πλημμυρίζει σε μεγάλη έκταση και προκαλούνται τεράστιες ζημιές στις καλλιέργειες.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΡΦΙ: Βόρεια από το χωριό Τζερμιιάδων σε υψόμετρο 1100 μ. πάνω στο βράχο Καρφή, υπήρχε μεγάλος υστερομινωικός οικισμός. Στο ψηλότερο σημείο της περιοχής υπήρχε ιερό με βωμό, όπου ανακαλύφθηκαν πολλά λατρευτικά αντικείμενα, καθώς και αγαλματίδια σε στάση προσευχής με τα χέρια προς τα επάνω. Στο κάτω μέρος του βράχου υπάρχουν θολωτοί τάφοι.

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΒΙΔΙΑΝΗΣ (Ζωοδόχου Πηγής). Βρίσκεται στο κάτω μέρος του κάμπου του Οροπεδίου Λασιθίου και ιδρύθηκε το 1845 από την οικογένεια των Βιδών. Στο χώρο της λειτουργεί Μουσείο Φυσικής Ιστορίας

ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΚΡ(Ο)ΥΣΤΑΛΕΝΙΑΣ (Παναγίας, Κοιμήσεως Θεοτόκου). Βρίσκεται πάνω σε καταπράσινο χαμηλό λόφο στο ανατολικό μέρος του οροπεδίου, με μαγευτική θέα και δίπλα από το χωριό Αγ. Κωνσταντίνος. Σύμφωνα με επιγραφή που σώζεται στην εκκλησία, η μονή ιδρύθηκε το 16ο αι., από την ηγουμένη της Μονής της Παναγίας του Σπηλαιίου στα Καλάβρυτα, Παλαντία Ντανασή, όταν οι Βενετοί επέτρεψαν την επανακατοίκηση του κάμπου του Λασιθίου. Η μονή έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επαναστάσεις του 19ου αι. ως έδρα της επαναστατικής Επιτροπής. Καταστράφηκε το 1823 και το 1866.

4. Η ΔΙΚΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟ ΤΟΥ ΔΙΟΣ Ή ΔΙΚΤΑΙΟ ΑΝΤΡΟ

Η Δίκη, 2148 μ., ήταν το πιο διάσημο βουνό της αρχαιότητας, επειδή εκεί γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας, ο πατέρας των θνητών και των θεών στη θρησκεία των Ολύμπιων θεών. Ο Άρατος («Φαινόμενα») και το Μέγα Ετυμολογικό Λεξικό αναφέρουν ότι ο Δίας γεννήθηκε στη Δίκη και γι αυτό ονομάστηκε έτσι, από το «τίκτω > δίκτω > Δίας και Δίκη» και η Δίκη βρίσκεται «σχεδόν Ιδαίοιο» (= κοντά στο Ιδαίον όρος), πρβ: «**Δίκτω εν ευώδει όρεος σχεδόν Ιδαίοιο, από το Δίκτον. Είρηται παρά το τέκω τίκτω τις ούσα, από εκεί τεχθήναι τον Δία**» (Μέγα Ετυμολογικό Λεξικό). Η κορυφή με το μεγαλύτερο ύψος της Δίκης λέγεται Σπαθί ή Εντίχτης (2.148 μ.) και βρίσκεται νότια του Οροπεδίου Λασιθίου. Υπάρχουν επίσης άλλες ψηλές κορυφές, όπως ο Αφέντης Χριστός (2.141 μ.), ο Λάζαρος (2.085 μ.), η Τσίβη (1664), ο Αφέντης (1571), η Σελένα (1559), η Πλατιά Κορυφή (1489). κ.α. Η όλη περιοχή της Δίκης είναι οικολογικής σημασίας, καθώς αποτελεί τόπο διαμονής αρπακτικών πτηνών (γυπαετού κ.α.). Το οροπέδιο με το όνομα Ομαλός Βιάννου, κωδικός Gr 431006, αποτελεί Τόπο Κοινοτικής Σημασία (ΤΚΣ) του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Νατούρα 2000 (Οδηγία 92/43/ΕΟΚ). Το Οροπέδιο με το όνομα Καθαρό είναι κηρυγμένο ως τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλους (Τ/ΦΚ), σύμφωνα με την Υπ. Απόφαση 9797/12.7.70 (ΦΕΚ 666/Β/23.9.70) του ΥΠΕΧΩΔΕ, και προστατευόμενο τοπίο, σύμφωνα με το Ν. 1650/86. Τα δάση της Δίκης έχουν μειωθεί πάρα πολύ, επειδή στα χρόνια της Τουρκοκρατίας και της Ιταλο-γερμανικής Κατοχής (1941-44) καταστράφηκαν από τους κατακτητές, για να μην αποτελούν προστασία για τους αντιστασιακούς αγωνιστές. Στα νοτιοανατολικά και κυρίως στην κοιλάδα του Σελάκανου υπάρχουν σημαντικά δάση. Τα δασικά είδη που κυριαρχούν είναι η τραχεία πεύκη, ο πρίνος (πουρνάρι), ο κρητικός (α)σφένδαμος, το λιοπρίνι και το άγριο κυπαρίσσι. Στα βορειοανατολικά της Σελένας υπάρχει και δάσος από Αριές (Αζιλακόδασος). Οι πλαγιές με χαμηλά υψόμετρα είναι κατάφυτες από ελιές και χαρουπιές και με πεύκα στα νοτιοανατολικά μέρη.

Σπήλαιο του Διός ή Δικταίο άντρο ονομάζεται από τους αρχαίους συγγραφείς το σπήλαιο στο όρος Δίκη της Κρήτης, όπου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας. Βρίσκεται σε υψόμετρο 1025 μ. στις βόρειες πλαγιές του όρους Δίκη και συγκεκριμένα άνωθεν του χωριού με την ονομασία «Ψυχρό» στο οροπέδιο Λασιθίου, από όπου και σήμερα αποκαλείται «σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο άντρο». Για να το επισκεφτεί κάποιος θα πρέπει να ανεβεί στο καταπληκτικό Οροπέδιο Λασιθίου, 850 μ, που βρίσκεται στη Δίκη, 2148 μ., και κοντά στις τουριστικές και πανέμορφες παραθαλάσσιες πόλεις: Μάλια, Σταλίδα, Χερσόνησο, Άγιο Νικόλαο, και Ιεράπετρα. Είναι το πιο διάσημο σπήλαιο σε όλο το κόσμο και μάλιστα ήδη από τη μακρά αρχαιότητα, επειδή στο εντυπωσιακό αυτό σπήλαιο, πλούσιο σε σταλαγμίτες και σταλακτίτες, η ελληνική Μυθολογία, όπως προαναφέραμε, αναφέρει ότι γεννήθηκε και ανατράφηκε ο πατέρας θεών και ανθρώπων, ο μέγας Δίας. Στις μέρες μας συνεχίζει να δέχεται πολλούς επισκέπτες, όμως όχι πια ως προσκυνητές, αλλά ως τουρίστες από κάθε γωνιά του πλανήτη, για να το θαυμάσουν.

Το σπήλαιο Ψυχρού ή Δικταίο Άντρο είναι το μόνο σπήλαιο που το Υπουργείο Πολιτισμού έχει αναγνωρίσει ως αυτό που γεννήθηκε ο Δίας, σύμφωνα με την αρ. ΥΠΠΕ/ΑΡΧ/Α/Φ31/24456/1834 π.ε./5-5-1976 (ΦΕΚ 699/Β/26-5-1976) Υπουργική Απόφαση, επικαλούμενη τις διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του Κ.Ν.5351/1932 «Περί Αρχαιοτήτων» και την υπ αρ. 3 Γνωμοδότηση του Β' Τμήματος του Αρχαιολογικού Συμβουλίου της 22/3/76). Με θαυμασμό και δέος αντικρίζεις το τεράστιο στόμα της σπηλιάς, στεφανωμένο από διάφορα δένδρα και θάμνους και πολύχρωμα αγριολούλουδα που σκορπίζουν τ' άρωμά τους ολόγυρα. Αρχίζεις να κατηγορίζεις στο εσωτερικό της σπηλιάς κι η ατμόσφαιρα αμέσως αλλάζει, γίνεται πιο βαριά, επιβλητική, καταναυχτική. Το φως της μέρας δε φτάνει εδώ κάτω. Πελώριοι σταλακτίτες υψώνονται περήφανοι, σαν γίγαντες που κρατούν στους στιβαρούς τους ώμους την οροφή της σπηλιάς αιώνες τώρα. Την υγρή ατμόσφαιρα και τη νεκρική σιγή ταραίζουν πότε-πότε τα φτερουγίσματα των άγριων περιστεριών που φωλιάζουν ακόμα εδώ. Μέσα στο μισοσκοτάδο λαμπιρίζουν οι σταλακτιτικές μορφές του Δία, της Ήρας, της Άρτεμης, της Αθηνάς. Στο βάθος της σπηλιάς πάνω στο καθαρό νερό μιας λίμνης καθρεπτίζεται σαν τεράστιος πολυέλαιος, δάσος σταλακτιτών, ο περίφημος "μανδύας του Δία".

Σύμφωνα με τους αρχαίους συγγραφείς, Έλληνες και ξένους, στο σπήλαιο του Διός ή Δικταίο Άντρο στο όρος Δίκτη της Κρήτης:

1) **Γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας.** Εδώ η θεά Ρέα, ύστερα από συμβουλή των γονέων της, κατέφυγε και γέννησε κρυφά από τον παιδοκτόνο σύζυγό της, τον Κρόνο, το μέγα Δία, τον οποίο στη συνέχεια άφησε εκεί, για να τον αναθρέψουν οι Δικταίοι Κουρήτες και με ιδιαίτερη φροντίδα των ιερών «Μητέρων», της Αδράστεια και της Ίδης, κορες του Κουρήτη Μελισσέα, (που μετά ο Δίας από ευγνωμοσύνη τις έκανε αστερισμό με το όνομα Άρκτοι), πρβ:

ΗΣΙΟΔΟΣ: «πέμπαν δ' ες Λύκτον, Κρήτης ες πίονα δήμον/ οππότ' άρ οπλότατον παίδων ήμελλε τεκέσθαι, / Ζήνα μέγαν, τον μεν οι εδέξατο Γαία πελώρη, Κρήτη εν ευρείη τραφέμεν απιταλλέμεναι τε./ ένθα μιν ίκτο φέρουσα θοήν δια νύκτα μέλαιναν / πρώτην ες Δίκτον' κρύψεν δε εν χερσί λαβούσα/ άντρω εν ηλιβάτω ζαθέης υπό κεύθεσι Γαίης, αιγαίω εν όρει πεπυκασμένω υλήντι»..... (Θεογονία Ησιόδου, στίχοι 476 – 485, Έκδοση Κ. Σιπλ - Σύλλογος Καθηγητών Κωνσταντινούπολης έτος 1889 και επίσης έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας των Ελλη-

νικών Γραμμάτων – Π. Λεκατσάς - ΠΑΠΥΡΟΣ, έτος 1938)

ΑΠΟΛΛΟΔΩΡΟΣ: Οργισθείσα δε επί τούτοις Ρέα παραγίνεται μεν εις Κρήτη, σπηνίκα τον Δία εγκυμονούσα ετύγχανε, γεννά δε εν τω άντρω της Δίκτης Δία και τούτον μεν δίδωσι τρέφεσθαι Κούρησί τε και ταις Μελισσέως παισί νύμφαις, Αδραστεία τε και Ίδη.αύται μεν ουν τον παίδα έτρεφον τω της Αμαλθείας γάλακτι, οι δε Κούρητες ένοπλοι εν τω άντρω το βρέφος φυλάσσοντες τοις δόρασι τας ασπίδας συνέκρουον, ίνα μη της του παιδός φωνής ο Κρόνος ακούση.Ρέα δε λίθον σπαργανώσασα δέδωκε Κρόνω καταπιείν ως τον γεγεννημένον παίδα». (Απολλόδωρος Α, 1, 6 - 7),

ΑΡΑΤΟΣ: «...έμπαλιν εις ώμους τετραμμέναι' ει ετεόν γε Κρήτηθεν κείναι γε Διός μεγάλου ίότητι ουρανόν εισανέβησαν, ο μιν τότε κουρίζοντα Δίκτω εν ευώδει όρειος σχεδόν Ιδαίοιο άντρω εγκατέθεντο και έτρεφον εις ενιαυτόν, Δικταίοι Κούρητες ότε κρόνον εμεύσατο... (Άρατος Φαινόμενα 30 - 50)

ΔΙΟΔΩΡΟΣ ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ: «ανδρωθέντα δ' αυτόν (ο Δίας) φασί πρώτον πόλιν κτίσαι πει την Δίκτα, όπου και τη γένεσιν αυτού μυθολογούσι»,,,, (Διόδωρος 5.72),

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΥΣ: «Λαβείν δε αυτόν την τούτων μίμησιν αποφαίνουσιν εκ των Ελληνικών παραδειγμάτων ζηλωτήν γενόμενον της τε Μίνω του Κρητός και της Λυκούργου του Λακεδαιμονίου σοφίας· ων ό μεν ομιλητής έφη **γενέσθαι του Διός και φοιτών εις το Δικταίον όρος, εν ω τραφήναι τον Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων** νεογνόν όντα, κατέβαινεν εις το ιερόν άντρον και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαινε παρά του Διός λαμβάνειν· ο δε Λυκούργος εις Δελφούς αφικνούμενος υπό του Απολλωνος έφη διδάσκεσθαι την νομοθεσίαν (Διονύσιος Αλικαρνασσεύς «Ρωμαϊκή Αρχαιολογία» Livre/Λογος 2 LXI,2)

ΝΟΝΝΟΣ: «οι δε τέως μακάρεσσι Θεοίς Τιτήσιν άνασσον, όφρα Ζευς έτι κούρος, έτι φρεσί νήπια ειδώς, Δικταίο ναίεσκεν υπο σπέος, οι δε μιν ούτω γηγενέες...» (Απολλώνιος, Αργοναυτικά, Α, 507 – 511) «Ζήτης δ' ιεμενοισιν ετ άσπετον εκ καματου άσθμ αναφυσιών, μετεφώνεεν όσον άπωθεν ήλασαν , ηδ ως Ιρις ερύκακε τάσδαι δαίξαι όρκιά τ' ευμενέουσα θεά πόρεν, αι δ' υπέδυσαν δείματι Δικταίης περιωσίω Άντρο ερίπνης. (Απολλώνιος Ρόδιος Αργοναυτικά Β, 433 – 434), "είρεο Δικταίης κορυθαίολον Άντρον ερίπνης, είρεο και Κορύβαντας, όπη ποτέ κούρος αθύρων μαζόν Αμαλθείης κουροτρόφον αιγός αμέλγων... (Νόννος, Διονυσιακά XLVI, 14-17)

ΑΘΗΝΑΙΟΣ: «Αγαθοκλής ο Βαβυλώνιος εν πρώτω περί Κυζίκου φησίν ούτως: Μυθεύουσιν εν Κρήτη γενέσθαι την Διός τέκνωσιν επί της Δίκτης, εν η και απόρρητος γίνεται θυσία. ...» (Αθήναιος Ναυκρατίδης, Δειπνοσοφισταί, ΙΧ, 376α)

VERGILIUS: "Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipse addidit expedian, pro qua mercede canoros Curetum sonitus crepitantiaque aera secutae Dictaeo caeli regem pavere sub antro».. (Publius Vergilius Maro, Georgica IV, 149 – 152) = «και τώρα ομπρός· τα διώματα θα διηγηθώ, που ο Δίας στις μέλισσες εχάρισε για πλερωμή τους όταν εκείνες ακολούθησαν τους κρότους των Κουρήτων τους βροντερούς και του χαλκού το σήματα κ' εθρέψαν το βασιλέα του ουρανού μες στη σπηλιά της Δίκτης. (Publius Vergilius Maro, Georgica IV, 149 – 152 μτφρ. Κ. Θεοτόκης).

ΟΒΙΔΙΟΣ: «Candida Dictaei spectans tentorfia regis, Laeter, ait doleamne geri lacrymabile bellum (43. Dictaei.] of Crete. For Dicte is mountain of Crete). (Ovid's Metamorphoses Fab. 1)

CULUMELLA: «Ista enim, quantis non dedeceant poetam, summam tamen et uno tantummodo versiculo leviter attingit Vergilius, cum sic ait: **Dictaeo caeli regem pavere sub antro**». (Columella, De re Rustica IX, II, 3)

LUCRETI(US): « Phrygias inter si forte catervas Ludunt in numerumque exultant sanguine laeti Terrificas capitem quatientes numine cristas Dictaeos referunt Curetas, qui lovis illum Vagitem in Creta quondam occultasse feruntur, Cum pucris circum pucrum pernice chorea Armatei in numerum pulsarent aeribus aera. (TITI LVCRETI CARI DE RERVM NATVRA LIBER SECVNDVS, 630-635)

ITALIUS: «semiuirique chori, gemino qui Dindyma monte casta colunt, qui **Dictaeo** bacchantur **in antro**, quique Idaea iuga et lucos nouere silentis.....» (SILIUS ITALIUS , 17,20-21)

EPIGRAMMATA: « Caesaris alma dies et luce sacratio ilia, /Conscia **Dictaeum** qua tulit Ida lovem, / Longa, precor, Pylioque veni numerosior aeo / Semper et hoc vultu vei meliore nite. / Hie colat Albano Tritonida multus in auro 5 / Perque manus tantas plurima quercus eat; M. YAL. MARTIALIS, EPIGRAMMATA, EP. 160. (IV.i)

2) Ο Δίας, όταν ανδρώθηκε, απήγε από τη Φοινίκη την πριγκίπισσα Ευρώπη, ερωτικός καρπός των οποίων ήταν ο Μίνωας, πρβ: «Ταύτα εκ Φοινίκης άχρι της Κρήτης εγένετο. Επει δε επέβη τη νήσω ο μεν ταύρος ουκέτι εφαινέτο, έπιλαβόμενος δε της χειρός ο Ζευς άπηγε την Ευρώπην, εις το Δικταίο 'Αντρο, ερυθρίωσαν και κάτω ορώσαν. Ηπίστατο γαρ ήδη εφ' ότω άγοιτο». (Λουκιανός Σαμωσατέας, Ενάλιοι Διάλογοι, 15, 4).

3) Ο Μίνωας ερχόταν κάθε εννιά ή κατ' άλλους κάθε χρόνο και συναντούσε τον πατέρα του το Δία προκειμένου να του υπαγορεύει τις σοφές εντολές-νόμους του, κάτι όπως ο Μωυσής στο όρος Σινά.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΕΥΣ: «ων ο μεν Ομηλητής έφη γενέσθαι του Διός και φοιτών (ο Μίνωας) εις το Δικταίο Όρος, εν ω τραφήναι τον Δία μυθολογούσιν οι Κρήτες υπό των Κουρήτων νεογνόν όντα, κατέβαινεν εις το ιερόν 'Αντρο και τους νόμους εκεί συντιθείς εκόμιζεν, ους απέφαινεν παρά του Διός λαμβάνειν». (Διονύσιος Αλικαρνασεύς, Ρωμαϊκή Αρχαιολογία Β, LXI 2)

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΤΑΙΟΥ ΑΝΤΡΟΥ

ΠΛΑΤΩΝ: «Θα σου πω λοιπόν και για το Μίνωα, πώς τον εγκωμιάζουν ο Όμηρος και ο Ησίοδος, για να μην αμαρτάνεις με τα λόγια εσύ, που είσαι άνθρωπος και γιος ανθρώπου, απέναντι σε ήρωα, γιο του Δία. Ο Όμηρος λοιπόν λέει ότι στην Κρήτη υπάρχουν ενενήντα πόλεις, στις οποίες, ανήκει και η Κνωσός, μεγάλη πόλη, όπου ο Μίνωας βασίλευε, ο κάθε εννιά χρόνια συνομιλητής του μεγάλου Δία. Αυτό είναι λοιπόν το εγκώμιο του Ομήρου για το Μίνωα, διατυπωμένο με συντομία, τέτοιο που δεν έκανε ο Όμηρος για κανένα ήρωα. Εξάλλου το γεγονός ότι ο Δίας μόνον αυτό από τα παιδιά του εκπαίδευσε είναι έπαινος υπέρβλητος – γιατί

αυτό σημαίνει ο στίχος: βασίλευε, ο κάθε εννιά χρόνια συνομιλητής του μεγάλου Δία («εννέωρος βασίλευε Διός μεγάλου οαριστής») Πήγαινε λοιπόν ο Μίνωας κάθε εννέα χρόνια κι έμενε ένα χρόνο στη σπηλιά του Δία , από τη μια για να μάθει και από την άλλη για να δείξει τι είχε μάθει από το Δία την προηγούμενη φορά..... Γι' αυτό το λόγο θέσπισε αυτούς τους νόμους (ο Μίνωας) για τους πολίτες του, εξ αιτίας των οποίων η Κρήτη ευημερεί ανέκαθεν, καθώς και η Σπάρτη από τότε που άρχισε να τους χρησιμοποιεί, επειδή οι νόμοι αυτοί είναι θεϊκοί..... Ο Μίνωας χρησιμοποιούσε το Ραδάμανθυ ως φύλακα των νόμων στην πόλη, ενώ στην υπόλοιπη Κρήτη τον Τάλω. Ο Τάλως λοιπόν επισκεπτόταν τρεις φορές το χρόνο τα χωριά, επιβλέποντας την τήρηση των νόμων σε αυτά, έχοντας γραμμένους τους νόμους σε χάλκινους πίνακες, απ' όπου πήρε την ονομασία χάλκινος. Ο Ησίοδος επίσης λέει για το Μίνωα παρόμοια πράγματα. Αναφέροντας το όνομά του, λέει: «αυτός ήταν ο πιο βασιλικός απ' όλους τους θνητούς βασιλιάδες και διαφέντευε πλήθος γειτονικών λαών, κρατώντας το σκήπτρο του Δία - μ' αυτό βασίλευε και στις πόλεις». Και αυτός, λέγοντας το σκήπτρο του Δία δεν

εννοεί τίποτε άλλο παρά την παιδεία από το Δία, με την οποία διηύθυνε την Κρήτη» (Πλάτων, Μίνως, 319 – 320)

4) Κατοικούσαν οι Άρπυιες. Ο Απολλώνιος Ρόδιος στα Αργοναυτικά αναφέρει ότι στο σπήλαιο της Δίκτης κατοικούσαν και οι Άρπυιες, οι οποίες ήσαν τρία αρπακτικά (απ' όπου και «άρπυιες», από το χαρπάζω > αρπάζω) πουλιά με κεφάλι γυναίκας και οι οποίες ονομάζονταν: Αελλώ (= θυελλώδης), Ωκυπέτη (= γοργόφτερη) και Κελαινώ (= σκοτεινή). Τα τέρατα αυτά θεωρούνταν αγγελιαφόροι του Άδη, άρπαζαν τα παιδιά και τις ψυχές των ανθρώπων και τις πήγαιναν στον Άδη. Οι Άρπυιες παρουσιάζονται στη «Θεία Κωμωδία» του Δάντη (Ωδή XIII της «Κόλασης») να καταδιώκουν όσους αυτοκτόνησαν. Ο Απολλώνιος τις φέρει να βασιλεύουν με εντολή του Απόλλωνα το βασιλιά της Θράκης Φινέα, επειδή έκανε κατάχρηση των μαντικών του ιδιοτήτων. Όταν οι Αργοναύτες έφθασαν στη Θράκη, τις καταδίωξαν οι γιοι του Βορέα Ζήτης και Κάλαϊ, για να απαλλάξουν το Φινέα από το μαρτύριο και εκείνες επέστρεψαν στη φωλιά τους στο Δικταίο Άντρο, πρβ:

«Ζήτης δ' ιεμενοισιν ει άσπετον εκ καματου άσθμ αναφυσιόνων, μετεφώνεεν όσον άπωθεν ήλασαν, ηδ ως Ιρις ερύκακε τάσδαι δαιξίαι όρκιά τ' ευμενέουσα θεά πόρεν, αι δ' υπέδυσαν δειματι Δικταίης περιωσίω Άντρο ερίπνης. (Απολλώνιος Ρόδιος Αργοναυτικά Β, 433 – 434),

«Τότε οι Άρπυιες κι η Ίριδα χωριστήκανε, κι αυτές πήγανε στη σπηλιά τους στην Κρήτη του Μίνωα, ενώ εκείνη γύρισε στον Όλυμπο, πετώντας με τα γρήγορα φτερά της». (Απολλώνιος Αργοναυτικά Β 298 – 300)

5) Αποκοιμήθηκε για πάρα πολλά έτη (κάπου 57) ο κρητικός σοφός και μάγνης (προφήτης) Επιμενίδης, πρβ:«Αφίκετο ποτέ Αθήναζε Κρης ανήρ, όνομα Επιμενίδης, κομίζων λόγον ούτωςι ρηθέντα, πιστευεσθαι χαλεπόν. **Εν του Διός του Δικταίου τω άντρω** κείμενος (Επιμενίδης) ύπνω βαθύ έτη συχνά όναρ έφη εντυχείν αυτός θεοίς και Θεών λόγοις και αληθεία και δίκη τοιαύτα άττα μυθολογών, ηνίπτετο οίμαι ο Επιμενίδης» (Maximus Tyrius, Philosophymena X, 1 = Μάξιμος Τύριος: Λόγοι 10, 1)

6) Η νύμφη Αγχιάλη γέννησε τους Ιδαίους Δάκτυλους, τους πρώτους κατοίκους της Κρήτης, παιδιά των οποίων ήσαν οι Κουρήτες (από το κούροι = κοράσια, νέοι, παιδιά) > Κουρήτες) που επικουρησαν τη θεά Ρέα να γεννήει εδώ, στο Δικταίο άντρο, το Δία πρβ:

«Οι μούνοι πλεόνων μοιρηγέται ηδέ πάρεδροι Μητέρος Ιδαίης κεκληταί, όσσοι έασιν Δάκτυλοι Ιδαίοι Κρηταιέες, ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίο ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε.(τους ιδαίους Δακτύλους της Κρήτης, που κάποτε η νύμφη Αγχιάλη γεννησε στο σπήλαιο της Δίκτης)» (Απολλώνιος Αργοναυτικά Α 1125 – 1135)

«Ιδαίοι Δάκτυλοι Κρηταιέες ους ποτέ νύμφη Αγχιάλη Δικταίον ανά σπέος, αμφοτέρησιν δραξάμενη γαίης Οιαξιλίδος, εβλάστησε..... Ιδαίοι δε, επειδή εν Ίδει όρει της Κρήτης εγενήθησαν (Ετυμολογικόν το Μέγα ήγουν η Μεγάλη Γραμματική, 11ος αι. μ.Χ.)

7) Έγινε τριήμερος μεγάλη φονική μάχη το 1868 κατά την Κρητική Επανάσταση 1866 – 1868 υπο τους Καζάνη, Μηλιάρá κ.α. κατά του Ομέρ Πασά, για την ελευθερία της Κρήτης από τους Τούρκους,πρβ:

«Προς ΝΔ, του Δήμου Τζερμιάδου και της επαρχίας κείται ο έτερος δήμος «ο Δήμος Ψυχρού». Η πρωτεύουσα τούτου είνε Ψυχρόν, κώμη ορεινή και ποιμενική έχουσα 70 οικίας, ωραίαν Δημοτ. Σχολήν και κλίμα ψυχρότατον εξ ου το όνομα, είναι πατρίς του ευεργέτου του Εθνικού Πανεπιστημίου Α. Παπαδάκη. Ύπερθεν του Ψυχρού εις απόστασιν 20 λ. ώρας κείται **το Δικταίον Άντρο (Αρκέσιον), ένθα η Ρέα εγέννησε τον Δία κατά τους ποιητάς, ο δε νομοθέτης της Κρήτης Μίνως συνωμίλει κατ' εννεατίαν με τον Δία,** ανευρέθησαν δε πλείστα αρχαιολογήματα. Εκεί συνεκροτήθη τριήμερος φονική μάχη κατά του Ομερ Πασά τω 1868.» («Γεωγραφία της Κρήτης», του διδασκάλου Εμμ Σ. Λαμπρινάκη δασκάλου του εν Ρεθύμνου Προτύπου, έκδοση Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Ρεθύμνης 1890)

«Τζερνιαδάι έδρα Δήμου..... είναι μεγαλη κώμη επι ωραίας τοποθεσίας, αυτόθι την 20 Ιουνίου **1867 συνήφθη μάχη μεταξύ Τουρκικού Στρατού και Ελλήνων υπο τους Καζάνη, Ε. Μηλιάρά** κλπ..... Ψυχρόν έδρα δήμου υπαγομένου εις το Ειρηνοδικεϊον Τσερνιαδων, Δημοτ. Σχολείου και Παρθεναγωγείου. Είναι μεγάλη κώμη ιδιαιτέρα πατρίδα του Εθνικού ευεργέτη Αντ, Παπαδάκη, όστις διέθεσε την περιουσία του υπέρ του εθνικού ημών Πανεπιστημίου, Ίδρυσε δε και δημοτικήν σχολήν αυτόθι, προσέτι του Ιωαν. Καμπάνη, όστις κληροδότησε την περιουσία του προς ίδρυσιν Πολυτεχνείου αυτόθι, το οποίο είναι ημιτελές. Εξ αυτού κατήγετο και ο Ισμαήλ πασάς της Αιγύπτου Αντιβασιλέως. **Κατά το 1866 έλαβε** χώραν μεταξύ Τούρκων και Χριστιανών τριήμερος μάχη αποβάσα υπέρ Χριστιανών, Προϊόντα δημητριακοί καρποί, έλαιον, γεώμηλα άφθονα και πολλά κτηνοτροφικά. **Δικταίον άντρον** κείται άνωθι του Ψυχρού και εν αυτώ μυθολογούσι ότι εγεννήθη ο Ζευς. Εν αυτώ αντήχησαν οι πρώτοι κλα-

θυμηρμίοι του θείου νεογνού, του οποίου τα ίχνη αναζητούντες οι περί τον Κρόνον πιάνες., Εν αυτώ μυθολογούσιν ότι ο Μίνως συνωμίλει μετά του Διός, ότε έγγραφε τους Νόμους του.. («Κρητική Χωρογραφία», Λοχαγού Ιωάννου Εμμ Νουχάκη, 1903)

Σημειώνεται ότι:

1) Ο Στράβωνας και οι λοιποί αρχαίοι συγγραφείς αναφέρουν ότι με την ονομασία «Ίδη ή Ίδαία όρη» ονομάζονται οι οροσειρές (οι κορφές, οι δάκτυλοι) τόσο της Μ. Ασίας όσο και της Κρήτης που είχαν αφιερωθεί στην Ίδαία Ρέα ή άλλως Ίδαία Μητέρα ή θεά Ρέα (= η μάνα του Δία και των Ίδαίων δακτύλων). Ειδικότερα στην Κρήτη με την ονομασία «Ίδη ή Ίδαία όρη» ονομάζονταν η οροσειρά στο κέντρο και ανατολικά της νήσου (στη δυτική Κρήτη η οροσειρά ονομάζεται «Λευκά όρη») στην οποία συμπεριλαμβάνονται το όρος «Ίδαίον» (= ο Ψηλορείτης), που είναι και το υψηλότερο, το όρος «η Δίκη, όπου γεννήθηκε ο Δίας και οι Ίδαίοι Δάκτυλοι, και ο λόφος Πύτνα όπου η πόλη Ιεράπυτνα (Ιεράπετρα) ηρβ:

«Ίδη όρος υπάρχει στην Τρωάδα και στην Κρήτη. Δίκη είναι τόπος στη Σκηψία και όρος στην Κρήτη. Λόφος της Ίδης είναι η Πύτνα, απ' όπου και η Ιεράπυτνα η πόλη». (Στράβων, Γεωγραφικά Ι', C 471, III 20)

«Λένε πως ονομάστηκαν Ίδαίοι Δάκτυλοι οι πρώτοι κάτοικοι στους πρόποδες της Ίδης. Πόδες λέγονται οι πρόποδες και κορυφές, οι μύτες των βουνών. Οι διάφορες κορυφές της Ίδης, που ήταν όλες αφιερωμένες στη μητέρα των θεών (τη Ρέα), λέγονταν Δάκτυλοι.....» (Στράβων, Γεωγραφικά Ι, C 473, III, 22)

«Δίκτον, μέρος της Ίδης οι άλλοι εκτός του Αράτου (Φαινόμενα 33) καλούνσιν Δίκητην, καθ' υμάς δε λέγεται Λασιθί ή Λασιθιώτικα βουνά. Επί το Άντρον τούτο, ο προσαγορεύετο Δικταίο ή και Ίδαίον, πάλοι ποτέ εφοίτουσαν πολλοί προσκυνηταί» (Κ. Σιτλ, σχόλια στη Θεογονία του Ησιόδου, Κωνσταντινούπολη 1889 μ.Χ.)

2) Στο ιερό όρος της Δίκτης στο Λασιθί:

Α) Έβρισκαν καταφύγιο οι Κρήτες επαναστάτες. Εκεί είχαν το κεντρικό τους αρχηγείο οι Κρήτες καπετάνιοι: Χορτάτζηδες, Καλλέργηδες κ.α. (επί Ενετοκρατίας), Κόρακας, Βασιλογιώργης κ.α. (επί Τουρκοκρατίας), Κρασαναδάμης, Μπατουβάς, Ποδιάς κ.α. (επί Γερμανικής Κατοχής).

Β) Έγιναν οι μεγαλύτεροι αντιστασιακοί αγώνες για την ελευθερία της Κρήτης, όπως η ιστορική Μάχη Λασιθίου – απ' όπου πήρε ο νομός αυτή την ονομασία που έχει.

Γ) Στα βράχια και τους γκρεμούς της Δίκτης ευδοκιμεί και το πασιγνωστο αρωματικό και αφεψηματικό φυτό «έρωντας», το οποίο χάρισε ο Δίας στην πριγκίπισσα Ευρώπη, όταν την έφερε εκεί. Το φυτό αυτό λέγεται και δίκταμο (dictamon ή adittamos) που στα Λατινικά-Βενετσιάνικα σημαίνει της Δίκτης (Dicta) κορφή (mons).

5. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Η οικονομία του Δήμου Οροπεδίου Λασιθίου, όπως έχει διαμορφωθεί, στηρίζεται βασικά στην κτηνοτροφία και γεωργία και λίγο στον Τουρισμό (ταβέρνες, ξενώνες). Στη Δίκη βόσκουν χιλιάδες αιγοπρόβατα από ράτσες παμπάλαιες και τα προϊόντα τους, κρέατα και τυροκομικά, θεωρούνται από τα καλύτερα. Ο κάμπος του Οροπεδίου Λασιθίου καλλιεργείται κυρίως με πατάτα, τη γνωστή λασιθιώτικη πατάτα, κηπευτικά (κολοκύθια, λάχανα, κουνουπίδια, ντομάτες, καρπούζια κλπ), όσπρια (φασόλια, κουκιά, αρακάς κλπ), σιτηρά (κριθάρι σιτάρι κλπ) και διάφορα δέντρα: αχλαδιές, μηλιές, καρυδιές, αμυγδαλιές, κερασιές, δαμασκηνιές κ.ά. Λείπει τελείως η καλλιέργεια της ελιάς και των εσπεριδοειδών λόγω του ότι το χειμώνα έχει πολύ ψυχρό κλίμα. Το εισόδημα των αγροτών πλήττεται κατά καιρούς είτε από τα καιρικά φαινόμενα (πλημμύρες, πάγος, χαλάζι κ.α.) είτε από τις εισαγωγές αγροτικών προϊόντων στα θέρετρα της Κρήτης από άλλα μέρη. Επειδή το Οροπέδιο Λασιθίου είναι εύφορο οροπέδιο, τα αγροτικά του προϊόντα είναι ναί μεν άριστης ποιότητας, όμως όψιμα και έτσι δεν πιάνουν καλή τιμή στην εγχώρια αγορά. Ο τουρισμός της Κρήτης τελειώνει την εποχή, Σεπτέμβριο-Οκτώβριο, που βγαίνουν τα λασιθιώτικα κηπευτικά (πατάτα, φασόλια, κολοκύθια κλπ).

6. ΤΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι η πιο προνομιούχος περιοχή της Κρήτης, επειδή:

1) Είναι περιοχή φυσικού κάλους. Διαθέτει πλούσια και σπάνιας ομορφιάς δάση, φαράγγια, σπήλαια, οροπέδια, ποτάμια κλπ. Ο λόγος άλλωστε που εδώ διάλεξε η Ρέα να γεννήσει το Δία, ο Δίας να απάγει την Ευρώπη, ο Μίνωας να πάρει από το Δία τους νόμους κ.α.

2) Διαθέτει τη μεγαλύτερη, ομαλότερη και πιο εύφορη πεδιάδα της Κρήτης. Το Οροπέδιο Λασιθίου παράγει σχεδόν τα πάντα και είναι από τα ελάχιστα Οροπέδια που συνάμα διαθέτουν και πάρα πολλά υπόγεια ύδατα σε σχετικά μικρό βάθος. Μάλιστα κάθε χωράφι έχει και δικό του πηγάδι. Υπάρχουν επίσης οι καλούμενες λίνιες που από τη μια αποξηραίνουν το κάμπο και από την άλλη εμπλουτίζουν τη γη με φυσική λιπαντική ύλη και νερό.

3) Διαθέτει έναν από τους πιο μεγάλους και πιο πλούσιους σε πανίδα και χλωρίδα ορεινούς όγκους της Κρήτης, τη Δίκτη ή Λασιθιώτικα βουνά.

4) Διαθέτει την πιο πλούσια μυθολογία και ιστορία. Στο Οροπέδιο Λασιθίου γεννήθηκε και ανατράφηκε ο Δίας ο Δία απήγαγε την Ευρώπη και γέννησε το Μίνωα κλπ κλπ. Στο Οροπέδιο Λασιθίου είχαν το κεντρικό αρχηγείο τους οι πρωτοκαπετάνιοι της Κρήτης: Καλλέργηδες, Χορτάτζηδες, Κόρακας, Βασιλογιώργης, Μπαντουβάς, Κρασαναδάμης κ.α. και εκεί έγινε η πιο μεγάλη μάχη για της ελευθερία της Κρήτης, η Μάχη Λασιθίου κ.α. Ο λόγος άλλωστε που ο νομός Λασιθίου είναι ο μόνος νομός που δεν έχει όνομα πόλης, αλλά περιοχής, του (οροπεδίου, επαρχίας) Λασιθίου.

5) Οι κάτοικοι του Οροπεδίου Λασιθίου έχουν πλούσια κτηνοτροφική και γεωργική εμπειρία και μάλιστα όχι σε μονοκαλλιέργεια, αλλά πολυκαλλιέργειας (πατάτας, κολοκυθιού, αχλαδιού, ελιάς....).

6) Τα γεωργικά και κτηνοτροφικά προϊόντα του θεωρούνται από τα καλύτερα της Κρήτης και όχι μόνο.

7) Είναι περιοχή που βρίσκεται δίπλα ακριβώς από μεγάλα τουριστικά θέρετρα και μεγάλα αστικά κέντρα: Μάλια, Ανάληψη, Χερσόνησος, Αγ. Νικόλαος κλπ

7. ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

1) Το χειμώνα κάνει πάρα πολύ κρύο σε σχέση προς τα άλλα μέρη της Κρήτης και γι αυτό εκεί: α) Δεν καλλιεργείται η ελιά β) Τα κοπάδια φεύγουν και πάνε στα χειμαδιά. Βρίσκονται στις παράλιες τόσο του Λασιθίου: Χερσόνησο, Αγ. Νικόλαο, Μίλατο κλπ όσο και Ηρακλείου: Φαβριανά, Ανάληψη κ.α., γ) Οι γεωργοί φεύγουν και πάνε στα μετόχια (βρίσκονται στις ίδιες περιοχές με τα χειμαδιά) και εκεί καλλιεργούν ελιές.

2) Παράγει όψιμα γεωργικά προϊόντα και ως εξ αυτού, αν και παράγει τα καλύτερα σε ποιότητα, δεν πιάνουν καλές τιμές. Είναι κάτι που σήμερα αντιμετωπίζεται με τα θερμοκήπια και τα μηχανήματα αντιμετώπισης των παγετών.

3) Είναι περιοχή απομονωμένη, αν και απέχει ελάχιστα από τα μεγαλύτερα αστικά κέντρα της Κρήτης. Η απομόνωση οφείλεται αφενός στην κρατική αδιαφορία που παρατηρείται τελευταία και αφετέρου στο ότι έχει πολύ μεγάλο υψόμετρο και περικλειόμενη από τις βουνοκορφές της Δίκτης. Κάτι που επιτείνεται και λόγω του ότι οι δρόμοι της είναι προπολεμικοί. Έχει πολύ άσχημο έως και επικίνδυνο οδικό δίκτυο.

8. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Αν και το Οροπέδιο Λασιθίου αποτελεί πόλο έλξης για τις φυσικές ομορφιές του, τους αρχαιολογικούς χώρους και την ιστορία του, δεν έχει ακόμη αξιοποιηθεί τουριστικά. Απλώς στα χωριά του λειτουργούν κάποιοι λιγιστοί παραδοσιακοί ξενώνες, στους οποίους βρίσκουν καταλύμα όσοι επιθυμούν ήρεμες διακοπές κοντά στη φύση και μακριά από την πολυκοσμία.

Ειδικότερα το Οροπέδιο Λασιθίου τα τελευταία χρόνια όχι μόνο δεν ακολουθεί το ρυθμό ανάπτυξης της υπόλοιπης Κρήτης, αλλά και δεν έχει ακόμη δρομολο-

γήσει την κατεύθυνση που πρέπει να ακολουθήσει. Απλώς ερμώνει συνεχώς. Οι κύριες αιτίες γι αυτό είναι οι εξής:

Α) Η γεωργία και η κτηνοτροφία, η κύρια ασχολία των κατοίκων του Οροπέδιου Λασιθίου, κατέστησαν μη επικερδείς εργασίες.

Β) Δεν υπάρχουν υπηρεσίες, ιδιωτικές και δημόσιες, για απασχόληση των νέων.

Γ) Είναι ανύπαρκτη η κρατική μέριμνα, η πολιτική στήριξης των γεωργών και κτηνοτρόφων, που αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος των κατοίκων της περιοχής.

Δ) Το Οροπέδιο Λασιθίου παρέμεινε απομονωμένο, έχει αποκοπεί από τα μεγάλα αστικά και παραθεριστικά θέρετρα της Κρήτης λόγω του απαράδεκτου οδικού δικτύου του.

Αποτέλεσμα ήταν οι κάτοικοι απ' όλα τα χωριά του Οροπέδιου Λασιθίου εδώ και αρκετά χρόνια να φεύγουν και να πηγαίνουν είτε για προσωρινή είτε για μόνιμη εγκατάσταση στις παραθαλάσσιες περιοχές: Γούβες, Ανάληψη, Μάλια, Χερσόνησο κ.α., για να γίνουν σερβιτόροι ή για να ασχοληθούν με τουριστικές επιχειρήσεις: ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, ενοικιάσεις αυτοκινήτων, καφετέριες κ.α., είτε στα μεγάλα αστικά κέντρα: Αθήνα, Ηράκλειο, Αγ. Νικόλαο κ.α. ως ιδιωτικοί και δημόσιοι υπάλληλοι: δάσκαλοι, καθηγητές, οδηγοί, σερβιτόροι κλπ.

Για την ανάπτυξη του Οροπέδιου Λασιθίου πρέπει να γίνουν τουλάχιστον τα εξής έργα υποδομής, σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των τοπικών παραγόντων:

1) Βελτίωση και σύντμηση του δρόμου που το συνδέει με το Βόρειο Οδικό Άξονα με ολιγόστευση των στροφών και τούνελ. Είναι το βασικότερο έργο υποδομής για το Οροπέδιο Λασιθίου, αφού:

Α) Σύμφωνα με διάφορες μελέτες με το τούνελ ο δρόμος και θα γίνει πιο ασφαλέστερος και θα συντομεύσει περίπου 5 – 30 λεπτά, ανάλογα με τις καιρικές συνθήκες, γιατί μ' αυτό θα αποφεύγεται και η ομίχλη και ο παγετός και το μποτιλιάρισμα. Πολλοί λένε επίσης ότι με το τούνελ μπορεί να ολιγοστεύσει και ο όλος παγετός μέσα στο Οροπέδιο Λασιθίου.

Β) Χωρίς ένα ολοκληρωμένο σύστημα συγκοινωνιών-μεταφορών, λένε οι ειδικοί επί της ανάπτυξης, δεν μπορεί μια τοπική οικονομία να ενσωματωθεί, αποτελεσματικά, στο εσωτερικό και διεθνές περιβάλλον. Το Οροπέδιο Λασιθίου, λόγω του απαράδεκτου οδικού του δικτύου, είναι η πιο απομονωμένη περιοχή της Κρήτης, ενώ από τη μια απέχει μόλις ελάχιστα χιλιόμετρα από τα μεγαλύτερα αστικά και τουριστικά κέντρα της Κρήτης (Ηράκλειο, Μάλια, Χερσόνησο, Άγιο Νικόλαο, Νεάπολη, Βραχάσι κλ) και από την άλλη είναι η πιο ωραία και η πιο πλουτοπαραγωγική περιοχή της Κρήτης.

Γ) Ο δρόμος που συνδέει το Οροπέδιο με το Ηράκλειο κατασκευάστηκε επί Γερμανικής Κατοχής, με αγγαρείες των κατοίκων και με μόνιμα μέσα τους κασμάδες και τα φτυάρια. Δηλαδή με τρόπο που είχε ως αποτέλεσμα ο δρόμος αυτός να ακολουθεί πιστά το ανάγλυφο του εδάφους, με πολλές και απότομες στροφές. Και δε φτάνει μόνο αυτό, σήμερα ο δρόμος αυτός από τη μια επιμηκύνθηκε κατά 1,4 χιλιόμετρα και από την άλλη το μέρος που ήταν ευθεία γραμμή και μπορούσε κάποιος να τρέξει αφαιρέθηκε λόγω του φράγματος Αποσελέμη. Για την ιστορία να πούμε επίσης ότι ο δρόμος Γνωιές Ηρακλείου - Λασιθί κατασκευάστηκε προκειμένου οι Γερμανοί να ανεβάσουν στο Οροπέδιο Λασιθίου στρατεύματα και να αντιμετωπίσουν τους Κρήτες επαναστάτες του Καπετάν Μπαντουβά, Κρασσαναδάμη κ.α. και ο δρόμος αυτός παραμένει σχεδόν ως έχει! Παρά τις κάποιες βελτιώσεις που κατά καιρούς έχουν γίνει, ο δρόμος αυτός, αφού δεν είναι φαρδύς και με τούνελ, παραμένει και μακρύς και κουραστικός και δύσκολος και επικίνδυνος.

2) Λήψη μέτρων για τη βελτίωση του εισοδήματος και των συνθηκών εργασίας των αγροτών, όπως: Αναδασμός, Βιολογικές καλλιέργειες, Δημιουργία τοπικής αγοράς πατάτας και κηπευτικών κ.α.

3) Ίδρυση Σχολών ΑΕΙ, ΤΕΙ ή μεταφορά στο Λασιθί από τα αστικά κέντρα στρατιωτικών μονάδων (αεροπορίας, πεζικού, καταδρομών κλπ).

4) Κίνητρα για όσους θέλουν να ανοίξουν εργοστάσιο ή βιομηχανία στο Οροπέδιο Λασιθίου. Επιδότηση βιοτεχνιών παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων (καλιτσούνια, ντολμαδάκι, ξεροτήγανα κλπ).

5) Αποπεράτωση Αθλητικού Κέντρου Οροπεδίου Λασιθίου. Αποπεράτωση, ανάδειξη και προβολή του υπάρχοντος Μουσείου Φυσικής Ιστορίας

6) Αξιοποίηση του φυσικού, αρχαιολογικού και πολιτιστικού αποθέματος, το οποίο συνίσταται:

Α) Από τη φυσική κληρονομιά, το μοναδικό λασιθιώτικο φυσικό περιβάλλον (βουνά, οροπέδια, σπήλαια, χλωρίδα, πανίδα κλπ) με την εξέλιξη του τοπίου από την ανθρώπινη επέμβαση σ' αυτό (αρδευτικά έργα, πηγάδια, χώνος, λίνιες κλπ),

Β) Από την αρχαιολογική κληρονομιά (Δικταίο Άντρο, σπήλαιο Κρόνιο ή Τράπεζας, Καρφί κλπ),

Γ) Από την αγροτοβιομηχανική κληρονομιά (γεράνια ή ζυγοστατικοί δοκοί, ανεμόμυλοι, αλευρόμυλοι ή μονόκαιροι ανεμόμυλοι, πολύκαιροι ή νερόμυλοι, ατλητικοί μηχανισμοί κλπ) και τη δημιουργία τουριστικών μονάδων προσέλκυσης.

Προτάσεις για πιλοτικές δράσεις ανάπτυξης του Λασιθίου που μπορούν να ενταχθούν σε ευρωπαϊκά προγράμματα τύπου INTEREG ΚΑΙ ΕΠΑΝ, είναι οι εξής:

Ανάδειξη και προβολή αρχαιολογικών και ιστορικών χώρων και ενίσχυση της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας.

Ίδρυση αγροτικού μουσείου και σύσταση οικομουσείων γεωργικής και κτηνοτροφικής ζωής

Ίδρυση Μουσείου Εθνικής αντίστασης και οικομουσείων αγωνιστών και καπεταναίων (Καζάνη, Μηλιάρá, Βασιλιογιώργη, Κρασσαναδάμη κλπ) Εθνικής Αντίστασης.

Μετατροπή διατηρητέων ή παραδοσιακών κτιρίων σε κύρια τουριστικά καταλύματα.

Μετασκευή και διαμόρφωση παλαιών αγροτικών οικιών και κτηνοτροφικών μαντριών σε χώρους κοινωνικών και πολιτιστικών εκδηλώσεων, εκθέσεων κλπ.

Δημιουργία μόνιμης γεωργικής και κτηνοτροφικής έκθεσης.

Ανάπτυξη - αξιοποίηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας Λασιθίου. Αναστήλωση των λασιθιώτικων ανεμόμυλων (νερόμυλων και αλευρόμυλων) και δημιουργία θεματικού λαογραφικού αιολικού πάρκου. Μ' αυτό το Λασιθί θα ξαναβρεί την ταυτότητά του και θα ξαναγίνει ένα συγκλονιστικό και πάλι αξιοθέατο.

Πρώθηση ολοκληρωμένων ειδικών προγραμμάτων που αφορούν κάθε είδους παρεμβάσεις για ορεινούς όγκους για ανάδειξη όλων των μορφών ορεινού τουρισμού. Πρώθηση ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προστασίας, ανάδειξης και διαχείρισης περιοχών NATURA ή άλλων οικολογικά ευαίσθητων και προστατευόμενων περιοχών.

Ίδρυση, επέκταση και ολοκληρωμένος εκσυγχρονισμός ξενοδοχείων.

Δημιουργία τελεφερίκ στα «άγριας ομορφιάς» δυσπρόσιτα μέρη ή κάτι ως ο οδοντωτός σιδηρόδρομος. Δημιουργία κέντρου ανεμοπτερισμού. Δημιουργία Εθνικού Κρητικού Κήπου.

Ανάπτυξη, ενίσχυση και προβολή του χειμερινού τουρισμού. Δημιουργία χιονοδρομικού κέντρου.

Ίδρυση αρχαιολογικού Μουσείου προκειμένου να εκτεθούν εκεί όχι μόνο τα ευρήματα του Δικταίου άντρου, αλλά και όλα της περιοχής.

Ανάδειξη και προβολή των σπηλαίων Δίκτης: Δικταίον άντρο, Κρόνιο, σπήλαιο Ηρακλή ή Αγ. Γεωργίου, σπήλαιο Περιστεράς κ.α.

Δημιουργία δομών στήριξης - ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας των επιχειρήσεων στο Οροπέδιο Λασιθίου.

Η ολοκλήρωση των ορεινών οδικών κυκλωμάτων, που αποτελούν καίριο παράγοντα για την υποστήριξη της ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού.

Ίδρυση - επέκταση - εκσυγχρονισμός εγκαταστάσεων ειδικής τουριστικής υποδομής (Θεματικών Πάρκων, Συνεδριακών Κέντρων, Γηπέδων Γκολφ κ.α.)

Ανάδειξη της κτηνοτροφικής και γεωργικής παράδοσης του Οροπεδίου Λασιθίου και τη διασύνδεσή της με τον τουρισμό

Ανάπτυξη του θρησκευτικού και προσκυνηματικού τουρισμού (ανάδειξη φυσικών οικοσυστημάτων και παρεμβάσεις συντήρησης και ανάδειξης Ιερών Μονών, Δράσεις προβολής των δρόμων του Ορθόδοξου μοναχισμού, δημιουργία δικτύων θρησκευτικού τουρισμού κλπ).

Ανάδειξη και προβολή των μοναστηριών, καθώς και της μοναστικής παράδοσης και κληρονομιάς της Ι.Μ. Κυσταλλένιας και της Ι. Μ. Βιδιανής.

Δημιουργία μόνιμου φεστιβάλ. Στο Οροπέδιο υπάρχει ήδη η Γιορτή πατάτας, η Γιορτή κολοκυθιού, τα Δικταία και άλλες εκδηλώσεις, όμως είναι στα πλαίσια τοπικών πολιτιστικών εκδηλώσεων και όχι στα διεθνή επιστημονικά, βιομηχανικά και εμπορικά πλαίσια ή κάτι ως η Διεθνής Έκθεσης Θεσσαλονίκης.

Ανάπλαση των χωριών με αναστήλωση όσων σπιτιών είναι παραδοσιακά και εκκαθάριση των εγκαταλελειμμένων και γκρεμισμένων μη παραδοσιακών. Σήμερα τα 2/3 περίπου των σπιτιών στα Λασιθιώτικα χωριά έχουν γίνει ερείπια, επειδή οι κάτοικοί τους εδώ και καιρό έχουν αποδημήσει για εξεύρεση καλύτερης τύχης.

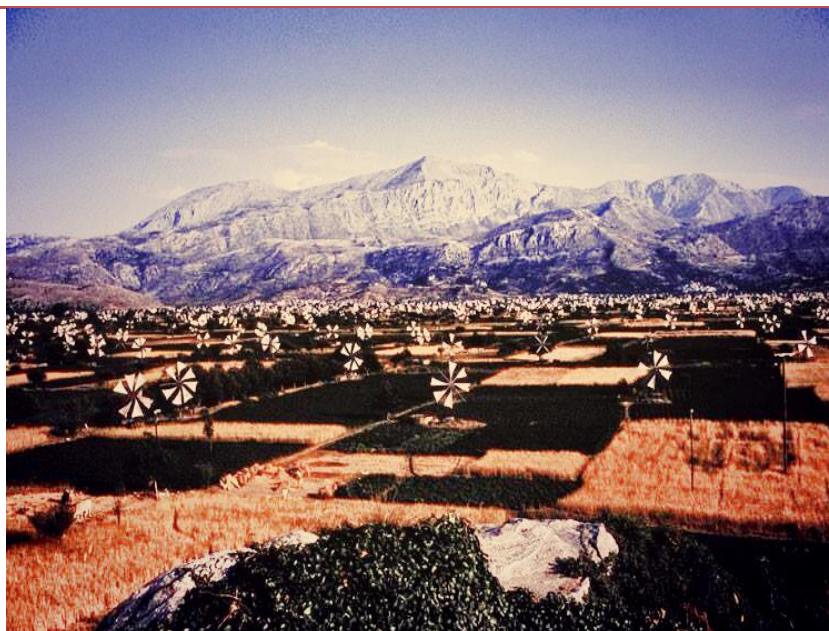
Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις ανάπλασης και αισθητικής των χωριών.

Αναβάθμιση, συμπλήρωση και εκσυγχρονισμός υποδομών του ορεινού τουρισμού (ορειβατικών καταφυγίων).

Πρόγραμμα για την προστασία και διαχείριση περιβαλλοντολογικά της ευαίσθητης, ημιορεινής, γεωργικής περιοχής του Οροπεδίου Λασιθίου.

Η δημιουργία φόρουμ συναντήσεων με θέμα την διακονία της φύσης όπου θρησκευτικός – οικολογικός τουρισμός, αλλά και δράση προστασίας του περιβάλλοντος θα συναντιούνται.

Σημειώνεται ότι ο Ανδρέας Παπανδρέου (ΠΑΣΟΚ) είχε πει ότι η ανάπτυξη του Οροπεδίου Λασιθίου θα συμβάλει όχι μόνο στην οικονομική ανάπτυξη της Κρήτης, αλλά και όλης της Ελλάδας. Έτσι από τη μια από τη μια έκανε εκεί το πρώτο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, έγινε στο χωριό Άγιος Γεώργιος του Οροπεδίου Λασιθίου, και από την άλλη έδωσε εντολή να γίνουν μια σειρά έργων προκειμένου να επιτευχθεί η ανάπτυξή του, όπως: Το Κέντρο Υγείας στο Χωριό Τζερμιάδων, η Λιμνοδεξαμενή στη θέση Χαυγά, το Αθλητικό Κέντρο Κρήτης στη θέση Ι. Μ. Κρυσταλλένιας, η Λιμνοδεξαμενή Αγίου Γεωργίου, το ΤΕΕ Αγίου Γεωργίου, η Βιβλιοθήκη Αγίου Γεωργίου κ.α. Έκτοτε δεν έχει γίνει απολύτως τίποτα, το Αθλητικό κέντρο μέχρι σήμερα δεν έχει λειτουργήσει, το ΤΕΕ και η Βιβλιοθήκη Αγ. Γεωργίου έκλεισε κλπ

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ 1950 - 1970

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ Η ΠΑΤΑΤΑ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

1. Η ΠΑΤΑΤΑ, ΤΟ ΚΥΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ ΤΟΥ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Η κτηνοτροφία και η καλλιέργεια κηπευτικών (φασόλια, λάχανα, ντομάτες, κολοκύθια κ.α.), κυρίως της πατάτας, είναι η κύρια ασχολία των κατοίκων του Οροπεδίου Λασιθίου

Σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης η συνολική ελληνική γεωργική γη το 2009 είναι 37.601 χιλ. στρέμματα. Έκταση καλλιέργειας πατάτας 452 χιλ. στρέμματα. Παραγωγή πατάτας 896 χιλ. τόνοι. Ποσοστό κάλυψης γεωργικής γης 1,2%.

Η πατάτα είναι φυτό ιθαγενές των υψιπέδων του Μεξικού, του Περού (Περούβιανών Άνδεων), της Χιλής και της Κολομβίας, περιοχών όπου ζούσαν Ινδιάνοι, Ίνκας, Αζτέκοι.

Η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που εισήγαγε την πατάτα από τη Ν. Αμερική ήταν η Ισπανία το 1565 και σταδιακά ακολούθησαν και άλλες χώρες της Ευρώπης. Η Γερμανία, η Ρωσία και η Πολωνία αποτελούν τις μεγαλύτερες πατατο-παραγωγούς χώρες της Ευρώπης.

Η παραγωγή πατάτας ήταν πολύ σημαντική, ιδιαίτερα στα δύσκολα χρό-

νια των Παγκοσμίων Πολέμων, αφού έθρεψε και κράτησε ζωντανούς πολλούς ανθρώπους

Η πατάτα, σύμφωνα με την ελληνική παράδοση και τους ιστορικούς, εισήχθη στην Ελλάδα επί εποχής Καποδίστρια ή κάπου μεταξύ 1800 – 1828. Αρχικά η πατάτα εισήχθη στην Κέρκυρα (όταν Κυβερνήτης της Ιόνιας Πολιτείας ήταν ο Καποδίστριας), μετά στην Αίγινα (την πρώτη πρωτεύουσα της Ελλάδος) και ακολούθως και στην υπόλοιπη Ελλάδα.

Στην Κέρκυρα φαίνεται ότι η πρώτη καλλιέργεια έγινε το 1800. Σε ιταλικά έγγραφα της Ιονίου Πολιτείας του 1811 αναφέρεται το ενδιαφέρον για τη διάδοση αυτής της καλλιέργειας. Το 1812 οι Γάλλοι έφεραν στην Κέρκυρα από την Τουλόν φορτίο πατατών για σπορά. Το 1817 εξεδόθη στην Κέρκυρα φυλλάδιο με τον τίτλο «Καλλιέργεια των γεωμήλων», γραμμένο από το Σ. Παραμυθιώτη.

Στο νέο ελληνικό κράτος η πατάτα εισήχθη ως καλλιέργεια και τροφή χάρη στο τεράστιο ενδιαφέρον του κυβερνήτη Καποδίστρια για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας. Στην αρχή η πατάτα καλλιεργήθηκε σε περιορισμένη κλίμακα, πειραματικά, στην περιοχή της Τίρυνθας. Λέγεται μάλιστα ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας, λόγω της επιφυλακτικότητας των Ελλήνων προς το νέο τρόφιμο, τις κλείδωνε σε αποθήκες, τις οποίες εσκεμμένα άφηνε αφύλακτες τη νύχτα, ώστε να μπορεί ο λαός να τις κλέψει νομίζοντας ότι είναι πολύτιμες.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ (ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ) ΚΑΙ Η ΟΝΟΜΑΣΙΑ «ΠΑΤΑΤΑ»

Η ονομασία πατάτα (= αγγλικά potato) προέρχεται από την ισπανική ονομασία patata ή batata. Η πατάτα εισήχθη στην Ευρώπη από Ισπανούς αξιωματικούς εξερευνητές, όταν εξερευνούσαν και κατακτούσαν τη Νότιο Αμερική. Ειδικότερα η μεταφορά της πατάτας στην Ευρώπη από το Νέο Κόσμο (Αμερική) και το όνομά της, σύμφωνα με δημοσίευμα της λασιθιώτικης εφημερίδας «Ανατολή» στις 21-1-1938 που επικαλείται ένα έγκριτο καθηγητή με το όνομα Κωτούλα, σχετίζεται με την αισθηματική περιπέτεια ενός νεαρού Ισπανού αξιωματικού, του δον Πιέντρο, που υπηρετούσε στο Περού και της όμορφης κόρης ενός ιθαγενούς φυλάρχου της

περιοχής με το όνομα «Μπατάτα». Όταν επέστρεψε στην πατρίδα του ο νεαρός αξιωματικός, εκτός από την αγαπημένη του πήρε μαζί του και τους εξωτικούς καρπούς (μεταξύ αυτών και πατάτες) που έτρωγε κατά τη διάρκεια της παραμονής του στο Νέο Κόσμο. Σαν έφτασε στην πατρίδα του την Ισπανία, οι συμπατριώτες του ακούγοντας το όνομα «Μπατάτα», που συνεχώς επαναλάμβανε, νόμιζαν ότι ήταν το όνομα των εξωτικών κονδύλων, ενώ ήταν το όνομα της αγαπημένης του.

Οι πρώτοι κόνδυλοι πατάτας που εισήχθησαν στην Κρήτη και φυτεύτηκαν στο Οροπέδιο Λασιθίου, σύμφωνα με ένα δημοσίευμα του Λασιθιώτη (από το χωριό Ψυχρό Οροπεδίου Λασιθίου) Αλέξανδρου Σακελλάρη στη λασιθιώτικη εφημερίδα «η Δίκτη» (αρ. φύλλου 6) το έτος 1978 και με τον τίτλο «Οι πρώτες πατάτες στο Λασιθί», προέρχονταν από τη νήσο Νάξο και τους είχε μεταφέρει κάποιος εθελοντής στην επανάσταση του 1866 – 69 με το όνομα Γ. Ζερβουδάκης ή Γερο Δάσκαλος. Στη συνέχεια ο Γ. Ζερβουδάκης, επειδή παρέμεινε ως δάσκαλος στο χωριό Ψυχρό, φύτεψε το 1878 κάποιους από τους κονδύλους πατάτας στην περιοχή Άγιος Κύριλλος του χωριού Ψυχρό.

Η χρησιμοποίηση στη συνέχεια της ανεμαντλίας (μύλου) για την άρδευση των πατατο-φυτειών, οι κλιματολογικές συνθήκες και τα εδαφολογικά χαρακτηριστικά του Οροπεδίου Λασιθίου, συμπληρώνει ο γιατρός και ερευνητής Γιάννης Καραβαλάκης, κατέστησαν σε σύντομο χρονικό διάστημα το Οροπέδιο Λασιθίου ένα από τα σημαντικότερα πατατο-παραγωγικά κέντρα της χώρας και από εκεί μετά η πατατο-καλλιέργεια διαδόθηκε αρχικά σε όλο το Λασιθί και στη συνέχεια και στις άλλες περιοχές της Κρήτης.

Σημειώνεται ότι σύμφωνα με ορισμένους η εισαγωγή της πατάτας στην Κρήτη - Λασιθί έγινε το 1920, κάτι που δεν είναι αληθές, αλλά έγινε κατά την εποχή που λέει η ως άνω μαρτυρία, η οποία επιβεβαιώνεται και από άλλες, όπως θα δούμε πιο κάτω.

3. ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΣΤΟ ΛΑΣΙΘΙ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥΣ

Ο Α. Βορεάδης σε άρθρο του στην εφημερίδα «Ηράκλειον» (αρ. φύλ. 15) στις 18 – 11 – 1893, σχετικά με την εισαγωγή και την αρχική καλλιέργεια των γεωμήλων, αναφέρει: «Η καλλιέργεια των γεωμήλων εν τη νήσω μόνο προ ολίγων δεκαετηρίδων ήρχισε να γενικεύεται. Σήμερα (1938) η των γεωμήλων χρήσις και καλλιέργεια είναι διαδεδομένη κατά το μάλλον ή ήττον εις όλα τα μέρη της Κρήτης και το μείζον μέρος των καταναλισκομένων εν τη ημετ. νήσω γεωμήλων παράγεται εν αυτή.... Τα γεώμηλα θέλουν, ως γνωστόν, συχνά πότισμα, ίνα τραφώσι καλώς. Εν Κρήτη, εκεί όπου δεν υπάρχουν πηγαία ύδατα, μεταχειρίζονται διάφορα μέσα δια να ανασύρουν νερόν εκ των πηγαδίων προς πότισμα των κήπων. Το αρχαιότερον ως απλούστερον εξ όλων είναι το γεράνι, το οποίον ακόμη και τώρα είναι εν πολλή χρήσει. Επίσης αρκετά παλιά αλλά λίαν περιορισμένα πάντοτε δια το πολυδάπανον σχετικώς προς τους πόρους των χωρικών μας είναι η χρήσις των λεγόμενων σακιέδων. Χειροκίνητων αντλιών εσχάτως μόνον ήρχισε να γίνεται χρήσις».

Η πρώτη πατάτα που καλλιεργήθηκε στο Λασιθί, σύμφωνα με τα απομνημονεύματα του Καπετάν Κρασαναδάμη, ήταν η καλούμενη «κόκκινη πατάτα», την οποία πρόλαβα και εγώ ο ίδιος. Ονομαζόταν έτσι, γιατί είχε κοκκινωπή σάρκα και διατηρήθηκε έως το 1950 - 1960. Τη διαδέχτηκαν διάφορες άλλες ποικιλίες με κυριότερες τη λευκόσαρκη «Κενεμπεκ (Kennebec) και την κιτρινόσαρκη «Σπούντα» (Spunta).

Αρχικά το όργωμα της γης και το φύτεμα της πατάτας στο Λασιθί γίνονταν με το άροτρο που το έσερναν είτε δυο βόδια μαζί (βλέπε εικόνα) είτε από μόνο του ένα μουλάρι (ημίονος) ή άλογο ή γαϊδούρι. Σήμερα αυτό γίνεται με ειδικά μηχανήματα (τα τρακτέρ).

Οι πατάτες στο Οροπέδιο Λασιθίου φυτεύονταν και φυτεύονται σε αυλακίες. Δηλαδή ανοίγεται καταρχήν μια αυλακιά με το άροτρο (ή σήμερα το τρακτέρ) όπου μέσα ρίχνονται οι σπόροι της πατάτας. Σπόροι πατάτας γίνονται είτε μικροί κόνδυλοι πατάτας είτε κομμάτια πατάτας (μια μεγάλη πατάτα κόβεται σε τόσα κομμάτια όσα και τα καλούμενα «μάθια» της = το μέρος απ' όπου προβάλλουν τα

φύτρα της). Ακολούθως δίπλα ακριβώς από την αυλακιά αυτή ανοίγεται μια άλλη αυλακιά και με τέτοιο τρόπο ώστε με τα χώματά της να σκεπάζει τους σπόρους της προηγούμενης αυλακιάς. Ακολούθως η αυλακιά αυτή μένει κενή, για να περνά το νερό κατά το πότισμα, και δίπλα από αυτήν ανοίγεται μια άλλη αυλακιά, για να ριχτούν εκεί σπόροι πατάτας κλπ.

Ένα μήνα περίπου αφότου φυτρώσουν οι πατάτες πρέπει να γίνει το σκάλισμα του αυλακιού και το παράχωμα του φυτού από τα χώματα του αυλακιού. Προσέχουμε το χώμα να μην καλύψει τελείως τα φυτά. Ποτίζουμε τα αυλάκια περίπου μια φορά την εβδομάδα ή ανάλογα με τη θερμοκρασία. Φροντίζουμε να μην ξεραθούν τελείως τα αυλάκια.

Το κύριο αυλάκι που φέρνει το νερό για πότισμα των πατατών λέγεται «καταπότης». Το φράξιμο στο τελείωμα ενός αυλακιού ονομάζεται «κώλος» και το μέρος του αυλακιού που ανοίγουμε, για να μπει το νερό, ονομάζεται «κόψιμο». «Ασταχός» ονομάζεται η σειρά, το μέρος μεταξύ των δυο αυλακιών που είναι υπερυψωμένο και όπου βλαστάνει – βγάζει τις πατάτες «η παταθιά».

Αρχικά οι πατάτες φυτεύονταν κατά το μήνα Απρίλιο - Μάιο και έβγαιναν το Σεπτέμβριο - Οκτώβριο. Σήμερα η διάρκεια έχει κατά πολύ μικρύνει, επειδή έχουν βγει πιο γρηγορο-αναπτυσσόμενες ποικιλίες. Σήμερα 3-5 μήνες περίπου μετά που θα φυτρώσουν οι πατάτες είναι έτοιμες για μάζεμα. Το καταλαβαίνουμε, όταν έχουν ανθίσει τα φυτά και σιγά-σιγά αρχίζουν να ξεραίνονται.

Σημειώνεται επίσης ότι:

Α) Σύμφωνα επίσης με τον καθηγητή Πανεπιστημίου κ. Μ. Κασσωτάκη («Το Λασιθί», Αθήνα 1977) η πατάτα εισήχθηκε στο Οροπέδιο Λασιθίου στα τέλη του 19ου αιώνα.

Β) Στο Οροπέδιο Λασιθίου με την ονομασία «πατάτα – πατάτες» λέγονται οι κόνδυλοι και με την ονομασία «παταθιά - παταθιές» λέγονται τα φυτά.

Γ) Σύμφωνα επίσης με την τοπική παράδοση, αλλά και τον Αδαμάντιο Τσουκάκη (γιο ενός από τους πρώτους Λασιθιώτες Χαρκιάδες - Χαρκιάδες λέγονται αυτοί που κατασκευάζουν σιδερένια εργαλεία για τη γεωργία: υνιά, σκαπέτια, κασμάδες, τσεκούρια κλπ, αλλά και σιδερένιους μύλους για το πότισμα) αρχικά, τότε που πρωτοεμφανίστηκε η πατάτα στο Λασιθί, το πότισμα της πατάτας γινόταν είτε με κουβάδες που βυθίζονταν μέσα στα πηγάδια ή τους νερόλακκους είτε με τα καλούμενα γεράνια (βλέπε εικόνα) και καμιά φορά και με τα καλούμενα ράγλα ή με τους καλούμενους σακιέδες (μαγγανοπήγαδα), σε πάρα πολύ όμως περιορισμένη κλίμακα, γιατί εκτός που κόστιζαν υπερβολικά σαν μηχανήματα χρειάζονταν και ειδικό ζώο (γαϊδούρι, ημίονο ή άλογο) για να κινεί το μηχανήμα του μαγγανοπήγαδου και επί πλέον απαιτούσε πηγάδι ειδικής κατασκευής, για να μπορούν να ανεβοκατεβαίνουν οι κουβάδες του νερού του μηχανήματος του μαγγανοπήγαδου.

Στη συνέχεια επινοήθηκαν οι ανεμόμυλοι-νερόμυλοι και σήμερα οι βενζινοκίνητες ή ηλεκτροκίνητες υδραντλίες.

4. Η ΛΙΠΑΝΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ

Είναι γνωστό ότι, για να αποδώσει η καλλιέργεια πατάτας, απαιτείται αφενός λίπανση και αφετέρου καταπολέμηση των εχθρών και των ασθενειών της. Αρχικά στο Λασιθί δεν υπήρχαν ούτε φυτοφάρμακα για την καταπολέμηση των ασθενειών και εχθρών ούτε και λιπάσματα για τη λίπανση των πατατών. Η λίπανση των φυτών της πατάτας γινόταν αρχικά με κοπριά των ζώων (γαϊδουριών, βοδιών, μουλαριών, αιγοπροβάτων κλπ), που τότε ζώα υπήρχαν πάρα πολλά στο Οροπέδιο Λασιθίου. Τόσα πολλά που η κοπριά τους γινόταν και εξαγωγή σε άλλες περιοχές της Κρήτης (Ιεράπετρα, Πεδιάδα Ηρακλείου κ.α.). Σιγά-σιγά παρουσιάστηκαν τα διάφορα χημικά λιπάσματα. Η καταπολέμηση των ασθενειών και των εχθρών της πατάτας γινόταν αρχικά με αγρανάπωση και ξερίζωμα των ζιζανίων. Δηλαδή οι αγρότες φύτευαν τον ένα χρόνο τα μισά τους χωράφια με πατάτες και τα άλλα μισά με σιτηρά και τον επόμενο χρόνο αντίστροφα, ώστε να αποφεύγεται η ανάπτυξη βακτηριδίων. Σιγά-σιγά παρουσιάστηκαν και τα φυτοφάρμακα.

Ο Γ. Καραβαλάκης σε άρθρο του στην εφημερίδα «η Δίκτη», Δεκέμβριος 1997, αναφέρει ότι στο Λασιθί πριν από το 1937 είχε παρουσιαστεί μια ασθένεια για τις πατάτες που λεγόταν φθοριμαία, η οποία κατέστρεφε πάνω από το 50% της πατατοπαραγωγής. Αναφέρει επίσης ότι η φθοριμαία ήταν και είναι μια αρρώστια των πατατών που προκαλείται από μια μικρή πεταλούδα που εναποθέτει τα αυγά της πάνω στα φύλλα και τα στελέχη των φυτών της πατάτας. Οι κάμπιες που εκκολάπτονται από αυτά καταστρέφουν το φυτό και στη συνέχεια προσβάλλουν και τους κονδύλους προξενώντας τους πολύ μεγάλες ζημιές. Για την καταπολέμηση της φθοριμαίας στην αρχή κτίστηκε μια τεράστια και πολυώροφη αποθήκη στη θέση Αυγουστή στο Λασιθί, η καλούμενη «Αποθήκη στο Αυγουστή», όπου θα γινόταν η απεντόμωση της φθοριμαίας. Ωστόσο μεσολάβησε η κατοχή της Κρήτης από τους Ιταλούς και Γερμανούς και δεν έγινε αυτό. Απλώς η αποθήκη αυτή χρησιμοποιήθηκε, για να μαζεύουν εκεί οι Γερμανοί προϊόντα (πατάτες, όσπρια, σιτηρά κ.α.) για τα στρατεύματά τους.

Σήμερα στο Λασιθί αρχίζει να εμφανίζεται και η καλούμενη βιολογική καλλιέργεια πατάτας, κατά την οποία δε χρησιμοποιούνται πλέον τα βλαβερά για τον άνθρωπο χημικά λιπάσματα και φυτοφάρμακα.

5. Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ ΚΑΙ Η ΣΟΛΑΝΙΝΗ

Η πατάτα (ο στρύχνος ο κονδυλόρριζος, γνωστή και ως "γεώμηλο") είναι φυτό με επιστημονική ονομασία *Solanum tuberosum* που ανήκει στην οικογένεια Σολανίδες (*Solanaceae*), η οποία περιλαμβάνει τα κυριότερα καλλιεργούμενα κηπευτικά είδη: ντομάτα, μελιτζάνα, πιπεριά κ.λπ. Το

γένος των Σολανοδών περιλαμβάνει περίπου 2000 είδη και περίπου 170 είδη παράγουν υπόγειους κονδύλους (βολβούς). Πολλά δε από τα είδη αυτά είναι δηλητηριώδη.

Πλην των κονδύλων της γνωστής μας πατάτας, τα υπόλοιπα μέρη του φυτού της πατάτας, ιδίως τα πράσινα, είναι δηλητηριώδη. Οι κόνδυλοι (βολβοί) της πατάτας αναπτύσσονται και μεγαλώνουν στο χώμα χωρίς να εκτίθενται στον ήλιο. Συλλέγονται και φυλάγονται σε σκοτεινό μέρος. Εάν εκτεθούν στον ήλιο, δημιουργούν χλωροφύλλη που τους δίνει το πράσινο χρώμα. Εκτός από τη χλωροφύλλη, η έκθεση στον ήλιο προκαλεί τη σύνθεση της σολανίνης στους βολβούς της πατάτας, η οποία δίνει πικρή γεύση και συνάμα είναι βλαβερή για τον άνθρωπο.

6. ΧΡΗΣΕΙΣ, ΔΙΑΤΡΟΦΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΙΑΙΤΗΤΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Η πατάτα κατέχει τη δεύτερη θέση (μετά το ρύζι) στη διεθνή λίστα διατροφής, καθώς είναι φυσικό προϊόν, άριστης διατροφικής ποιότητας και είναι ένα από τα τρόφιμα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν με πάρα πολλούς τρόπους, π.χ. πατάτες στο φούρνο, πατάτες στη θράκα, πατάτες γιαχνί, πατάτες με κρέας, πατάτες με φασολάκια πατάτες με πατάτες.

Επίσης η πατάτα, σύμφωνα με τους ειδικούς, χρησιμοποιείται στη βιομηχανία για την παρασκευή πατατάλευρου από συγκεκριμένες ποικιλίες με κονδύλους που έχουν αυξημένη περιεκτικότητα σε άμυλο (15-20%). Το αλεύρι αυτό χρησιμοποιείται στη μαγειρική και στη ζαχαροπλαστική κυρίως για την παρασκευή πατατόψωμου, με την ανάμιξη και άλλων αλεύρων. Επίσης πολλές χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης παράγουν άμυλο σχεδόν αποκλειστικά από τις πατάτες. Μία σημαντική χρήση ακόμη της πατάτας στη βιομηχανία είναι η παραγωγή αιθυλικής αλκοόλης (οινόπνευμα).

Σύμφωνα με τη γεωπόνο κ. Ιωάννα Διαλυνά οι πατάτες, ένα σχετικά φθινό προϊόν, είναι ιδιαίτερα θρεπτικές. Περιέχουν ελάχιστα λίπη, τους μισούς υδατάνθρακες από το κοινό ψωμί και για το λόγο αυτό το αντικαθιστούν οι δίαιτες των διαβητικών. Επίσης περιέχουν λευκώματα – πρωτεΐνες άριστης ποιότητας και μεγάλης βιολογικής αξίας που μοιάζουν με εκείνα του κρέατος. Περιέχονται και ελά-

χιστες ποσότητες ιωδίου, μαγγανίου, χαλκού, ψευδαργύρου και σιδήρου. Σχετικά μεγαλύτερες είναι οι ποσότητες ασβεστίου, νατρίου, μαγνησίου, θείου, χλωρίου, φωσφόρου, ενώ σημαντική είναι η ποσότητα του καλίου. Οι βιταμίνες που υπάρχουν στην πατάτα είναι Α, Β1, Β2, Β5, Β6, ΠΠ και η βιταμίνη C.

Σύμφωνα με τους διατροφολόγους και τους διαιτολόγους οι πατάτες αποτελούν ένα προϊόν υψηλής διατροφικής αξίας προσιτό σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Είναι πλούσιες σε άμυλο και νερό. Περιέχουν επίσης ανόργανα άλατα, πρωτεΐνες, βιταμίνες Α και Β6 και κυτταρίνη. Μια πατάτα αποτελείται από 80% νερό και 20% περίπου ξηρή ουσία. Στα 100 γραμμάρια περιέχει 18 γραμμάρια υδατάνθρακες, 2 γραμμάρια πρωτεΐνη, 0,1 γραμμάρια λίπους, 1-3 γραμμάρια φυτικές ίνες, βιταμίνες Β και C και ανόργανα άλατα ασβεστίου, φωσφόρου, σιδήρου, καλίου και νατρίου. Μια μέτρια πατάτα περιέχει 0,11 μικρο-γραμμάρια θειαμίνη, 0,20 μικρογραμμάρια πυριδοξίνη και 1,4 μικρογραμμάρια Νιασίνη.

Σήμερα με τις νέες τάσεις της υγιεινής διατροφής που έχουν σαν πρότυπο την παραδοσιακή μας «Μεσογειακή Δίαιτα» η πατάτα, όπως και τα λαχανικά, βρίσκονται στη βάση της δομής της Πυραμίδας, τα οποία συστήνονται να καταναλώνονται καθημερινά.

Οι πατάτες δεν περιέχουν χοληστερόλη ή άλλα λίπη. Δεν περιέχουν νάτριο (βασικό συστατικό του αλατιού που σε ψηλές συγκεντρώσεις βλάπτει λόγω υψηλής πίεσης) αλλά είναι πλούσιες σε κάλιο που είναι ωφέλιμο για πολλές λειτουργίες του οργανισμού.

Οι πρωτεΐνες είναι χαμηλές στις πατάτες, ενώ οι φυτικές ίνες, οι βιταμίνες (βιταμίνη C, νιακίνη, φολικό οξύ, θειαμίνη, ριβοφλαβίνη) και τα ανόργανα στοιχεία βρίσκονται σε ψηλές συγκεντρώσεις, ιδιαίτερα στη φλούδα της πατάτας. Γι αυτό, εάν η πατάτα έχει πλυθεί καλά και η φλούδα της είναι σε καλή κατάσταση μπορεί να καταναλώνεται και αυτή, γιατί είναι ωφέλιμη.

ΟΙ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ (ΚΛΙΜΑΤΟΛΟΓΙΕΣ ΚΑΙ ΕΔΑΦΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ) ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Σύμφωνα με τη γεωπόνο κ. Ιωάννα Διαλυνά η πατάτα είναι ετήσιο ποώδες φυτό, με βιολογικό κύκλο 3 – 5 μήνες, ανάλογα με την ποικιλία. Είναι φυτό μακράς φωτοπεριόδου και για το λόγο αυτό έχει ανάγκη πάνω από 14 ώρες την ημέρα, για να ανθίσει και να ωριμάσει τους καρπούς και τους κονδύλους της. Ευδοκίμει σε εύκρατες και δροσερές περιοχές και δεν προτιμά τις υψηλές θερμοκρασίες. Η ευνοϊκότερη για την ανάπτυξη των κονδύλων θερμοκρασία βρίσκεται μεταξύ 15 – 24 βαθμούς Κελσίου με άριστη τους 17. Πάνω από τους 29 βαθμούς δε σχηματίζονται κόνδυλοι ή αυτοί που έχουν ήδη σχηματιστεί δεν αυξάνονται κατ' όγκο, λόγω αυξημένης αναπνοής των φυτών, η οποία και καταναλώνει όλους τους παραγόμενους υδατάνθρακες, με αποτέλεσμα να μένει μικρή ποσότητα για αποθήκευση. Το φυτό της πατάτας δεν αντέχει και στους παγετούς. Έτσι στις ψυχρές περιοχές η πατάτα καλλιεργείται την άνοιξη-καλοκαίρι και στις θερμές περιοχές φθινόπωρο - χειμώνα.

7. Ο ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Η πατάτα πολλαπλασιάζεται αγενώς από έναν ή περισσότερους οφθαλμούς που φέρει ο κάθε κόνδυλος (τεμαχισμένοι κόνδυλοι με ένα συνήθως οφθαλμό χρησιμοποιούνται ως "σπόρος"). Αναπτύσσει μόνο δευτερογενείς ρίζες. Οι καρποί που παράγουν τα άνθη της πατάτας είναι πάρα πολλοί μικροί, ερμαφρόδιτοι, κατά κανόνα αυτόστειρα, αλλά και πολλές φορές γόνιμα και τότε δίδουν καρπούς. Άλλες ποικιλίες πατάτας παράγουν γόνιμη γύρη, άρα και καρπούς και άλλες όχι.

Σύμφωνα με τους ειδικούς η άρδευση και η λίπανση αποτελούν τις καλλιεργητικές εργασίες, που περισσότερο από κάθε άλλη φροντίδα, επηρεάζουν την ανάπτυξη και τις αποδόσεις της καλλιέργειας της πατάτας. Η καλύτερη πατατοπαραγωγή επιτυγχάνεται σε περιοχές σχετικά δροσερές με ομοιόμορφη θερμοκρασία, χωρίς μεγάλες διακυμάνσεις κατά την περίοδο της καλλιέργειας και με μέτριες ως

συχνές βροχοπτώσεις. Το φύτευμα των πατατών γίνεται σε 12-30 μέρες από τη φύτευση, όταν η μέση θερμοκρασία του αέρα είναι 12-13 βαθμοί Κελσίου. Γενικά, ψηλές θεοκρασίες πέραν των 26-28 βαθμών Κελσίου ευνοούν την ανάπτυξη του φυλλώματος, ενώ οι χαμηλές θερμοκρασίες ευνοούν την κονδυλοποίηση. Όταν η θερμοκρασία είναι χαμηλή (15-18 βαθμοί Κελσίου), η υγρασία αρκετή και ο φωτισμός άφθονος, περιορίζεται η ανάπτυξη του υπέργειου τμήματος των φυτών και ευνοείται η ανάπτυξη των κονδύλων. Όταν η θεοκρασία πέσει κάτω από τους 3 βαθμούς Κελσίου, το φύλλωμα των φυτών υφίσταται ζημιές. Στους μείον 2 βαθμούς Κελσίου τα φυτά παγώνουν και καταστρέφονται. Πριν από τη φύτευση το έδαφος πρέπει να προετοιμαστεί κατάλληλα, δηλαδή να γίνει μια βαθιά καλλιέργεια 40-45 εκ. το καλοκαίρι και μια καλλιέργεια με περιστροφικές τσάπες πριν από τη φύτευση. Μ' αυτό τον τρόπο αποφεύγεται η δημιουργία σβόλων που θα προκαλούσαν χτυπήματα στους κονδύλους κατά την εκρίζωση. Το βάθος φύτευσης πρέπει να είναι μεταξύ 14-20 εκατοστά, ανάλογα με την ποικιλία. Ποικιλίες που κονδυλοποιούν ξέβαθα, όπως π.χ. η Ντάιμαντ και η Σιαρλότ, πρέπει να φυτεύονται πιο βαθιά, δηλαδή γύρω στα 16-20 εκ. για να αποφευχθεί το πρασίνισμα των κονδύλων και η εύκολη προσβολή τους από τον περονόσπορο. Στις μεγαλοκόνδυλες ποικιλίες (π.χ. Σπούντα, Μοντιάλ κ.α.) συστήνεται συμπληρωματικό παράχωμα μετά το φύτεμα και πριν από το φύτευμα, εφόσον το βάθος σποράς ήταν σχετικά μικρό (π.χ. 12-15 εκ.). Η άρδευση πρέπει να είναι τέτοια, έτσι που να υπάρχει πάντοτε διαθέσιμη εδαφική υγρασία, ειδικά από το στάδιο της κονδυλοποίησης μέχρι λίγο πριν από τη συγκομιδή. Αν σ' αυτό το στάδιο διψάσει η φυτεία και μεταδοθεί άφθονο νερό και αζωτούχο λίπασμα, πολύ πιθανό οι κόνδυλοι να σκάσουν (κάνουν σχισμές).

8. Η ΛΙΠΑΝΣΗ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Η πατάτα, σύμφωνα με τους ειδικούς, αναπτύσσεται κανονικά σε εύρος pH μεταξύ 4.5 και 7.5 με προτίμηση στη ζώνη 6-6.5. Το ριζικό της σύστημα έχει καλή διακλάδωση με μικρή όμως ικανότητα διείσδυσης στο έδαφος. Ευνοϊκά είναι τα ελαφρότερα εδάφη. Μια περιεκτικότητα σε άργιλο από 10-12% έως 25% κάνει τις καλές αποδόσεις δυνατές και αναμενόμενες. Οι υδατικές απαιτήσεις της πατάτας είναι μικρότερες ως την έναρξη σχηματισμού των κονδύλων. Κατά τη διόγκωση των κονδύλων η καλλιέργεια χρειάζεται άφθονο νερό. Για μια παραγωγή 3 τόνων / στρ. η πατάτα καταναλώνει 15-18 kg άζωτο, 3-7 kg φώσφορο και 21-24 kg Κάλιο. Μεταξύ 50ης και 80ης ημέρας από τη φύτευση η πατάτα προσλαμβάνει το 70% του αζώτου, το 60% του φωσφόρου και το 78% του καλίου. Η αζωτούχος λίπανση με κοινά λιπάσματα γίνεται σε δυο φάσεις, πριν η κατά τη φύτευση και μετά την έναρξη σχηματισμού των κονδύλων. Σε ελαφρά εδάφη και ποικιλίες μεγάλης παραγωγικότητας, όταν η λίπανση γίνεται με διασπορά σε όλο το χωράφι, εφαρμόζονται 20-30 kg αζώτου / στρ. Η πατάτα είναι από τις καλλιέργειες που αξιοποιούν πολύ καλά τον εδαφικό φώσφορο. Ο φώσφορος προκαλεί κυρίως αύξηση του αριθμού των κονδύλων και δευτερευόντως του βάρους τους. Οι πρώιμες ποικιλίες χρειάζονται λιγότερο φώσφορο συγκριτικά με τις όψιμες και τις καλλιέργειες σποροπαραγωγής. Η εφαρμογή 10-15 kg /στρ. συνήθως αποδεικνύεται ικανοποιητική. Η πατάτα είναι καλιόφιλο φυτό. Τα θετικά αποτελέσματα της καλιολίπανσης φαίνονται στην ποιότητα της παραγωγής αλλά και στο μέγεθος της. Η στήριξη του φυτού απέναντι στις ασθένειες, η οικονομική χρήση του νερού, η αυξημένη αντοχή κατά την αποθήκευση κ. α. είναι οι ευεργετικές συνέπειες μιας επαρκούς λίπανσης με κάλιο. Σε μια περιεκτικότητα 120-150 ppm στο έδαφος χρειάζεται συνήθως η εφαρμογή 20-25 kg Καλίου / στρ. Στα αμμώδη εδάφη πρέπει να δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στην έλλειψη Καλίου. Η χορήγηση μαγνησίου στην καλλιέργεια της πατάτας είναι κατά κανόνα επιβεβλημένη, αφού η μεταφορά των σακχάρων στους κονδύλους γίνεται παρουσία μαγνησίου. Σ' αυτή τη βάση ορισμένες χώρες (ΗΠΑ, Καναδάς) χρησιμοποιούν ανελλιπώς το Μαγνήσιο στη βασική λίπανση.

ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Οι κύριες ασθένειες της πατάτας, σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης/Π.Κ.Π ΦΥΤΩΝ Ηρακλείου, είναι:

1) Ο ΠΕΡΟΝΟΣΠΟΡΟΣ: Η ευαισθησία της καλλιέργειας αρχίζει όταν τα φυτά αποκτήσουν ύψος 20 - 25 εκ. Για να γίνουν μολύνσεις (το φύλλωμα του φυτού αποκτά κιτρινωπές κηλίδες) είναι απαραίτητη διαβροχή των φυτών και θερμοκρασία 10 - 25οC. Συστάσεις: 1. Η άρδευση να γίνεται τις πρωινές ώρες και τις ημέρες που έχει ηλιοφάνεια. 2. Αποφυγή υπερβολικής αζωτούχου λίπανσης. 3. Να γίνεται συστηματικός έλεγχος στις καλλιέργειες για τυχόν παρουσία κηλίδων της ασθένειας. 4. Εφόσον διαπιστωθούν κηλίδες να γίνει ψεκασμός με το κατάλληλο μυκητοκτόνο.

2) Η ΑΛΤΕΡΝΑΡΙΩΣΗ : Είναι παράσιτο αδυναμίας και προσβάλλει φυτά με μειωμένη ευρωστία. Τα πρώτα συμπτώματα εμφανίζονται με τη μορφή στρογγυλών κηλίδων καστανού χρώματος. Προσβάλλονται και οι κόνδυλοι. Συστάσεις: 1. Χρησιμοποίηση πιστοποιημένου πατατόσπορου. Να γίνεται αμειψισπορά. 3. Καταστροφή υπολειμμάτων προηγούμενων καλλιεργειών και ζιζανίων. 4. Να αποφεύγεται το πότισμα με τεχνητή βροχή. 5. Όταν παρατηρηθούν οι πρώτες κηλίδες, να γίνει καταπολέμηση.

ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Οι κύριοι εχθροί της πατάτας είναι:

1) Η ΦΘΟΡΙΜΑΙΑ : Προκαλεί το σκουλήκιασμα των κονδύλων. Οι προσβολές πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της καλλιέργειας, κατά τη συλλογή των κονδύλων και κατά την αποθήκευση.

Συστάσεις: 1. Να γίνονται κανονικές αρδεύσεις ώστε να μη δημιουργούνται ρωγμές στο έδαφος. 2. Κατά τη διάρκεια της συγκομιδής να μην αφήνονται πατάτες στην ύπαιθρο τη νύκτα. 3. Οι χώροι αποθήκευσης να είναι καθαροί με μέτριες θερμοκρασίες, να απολυμαίνονται και να προστατεύονται με εντομοστεγές δίχτυ στα ανοίγματα.

Εφόσον οι πατάτες διατηρηθούν στην αποθήκη, συνιστάται σκόνισμα με βάκιλο Θουριγγίας.

2) Ο ΔΟΡΥΦΟΡΟΣ: Είναι απ' τους πιο σοβαρούς εχθρούς της πατάτας. Έχει 3-6 γενιές το χρόνο. Ζημιές κάνουν τα ενήλικα και οι προνύμφες που κατατρώνουν το φύλλωμα.

Σύσταση: Όταν ο πληθυσμός είναι πυκνός, χρειάζεται καταπολέμηση. Συνιστάται συνδυασμός ή εναλλαγή φαρμάκων. Από τα βιολογικά σκευάσματα καλά αποτελέσματα έχει το στέλεχος "τενεμπριόνις" του βακίλου της Θουριγγίας.

9. ΟΙ ΣΗΜΕΡΙΝΕΣ ΠΟΙΚΙΛΙΕΣ ΠΑΤΑΤΑΣ

Οι πατάτες, ως προς τον τόπο και το χρόνο παραγωγής, διακρίνονται με κριτήριο τον τόπο καλλιέργειάς τους (Λασιθιώτικες, Ορεσιτιάδας, Νάξου κλπ) και την εποχή του χρόνου που γίνεται η συγκομιδή τους (ανοιξιάτικες, καλοκαιρινές και φθινοπωρινές πατάτες).

Οι ποικιλίες της πατάτας, ως προς το χρώμα τους, καθορίζονται κυρίως από το εξωτερικό χρώμα της φλούδας τους (κίτρινο, καφέ, ροζ, κόκκινο ή μοβ) και το χρώμα της σάρκας τους (κόκκινο, άσπρο, ελαφρά κίτρινο) και σε κάθε περιοχή του κόσμου έχουν αναπτυχθεί - επιλεγεί διαφορετικές ποικιλίες, οι οποίες ευδοκίμούν με τον καλύτερο τρόπο στις κατά τόπους εδαφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες. Από τις ποικιλίες της πατάτας που καλλιεργούνται η κυριότερη είναι η κίτρινη πατάτα (με μεγάλους κονδύλους και με ελαφρά κίτρινη σάρκα). Οι κυριότερες ποικιλίες της πατάτας που καλλιεργούνται στην Κρήτη, σύμφωνα με τη Μπαμνιεδάκη Μαρία, είναι οι εξής:

- Kennebec: Είναι μέσης πρωιμότητας ως όψιμη, με καλή προσαρμογή και εξαιρετικές ιδιότητες αποθήκευσης. Οι κόνδυλοι έχουν σχήμα ελλειπτικό μέχρι επίμηκες, επιφανειακά μάτια και λευκή σάρκα. Η φύτευση πρέπει να γίνεται σε μικρές αποστάσεις (15-25 cm) μεταξύ των φυτών. Είναι ανθεκτική στους Α και Υ ιούς και στον όψιμο περονόσπορο στο φύλλωμα καθώς και μέτριας ανθεκτικότητας στη μελανή σήψη, στην ξηρή σήψη από φουζάριο, στη σήψη από φόμα, στον καρ-

κίνο και στους ιούς S και X. Χώρες προέλευσης: Αγγλία, Δανία, Καναδάς, Ολλανδία. Αποδόσεις: 2.5 τον./στρ.

- Sprunta: Είναι μεσοπρώιμη ποικιλία με πολύ υψηλές αποδόσεις, καλοσηματισμένους κονδύλους με κίτρινη επιδερμίδα, σάρκα ανοιχτού κίτρινου χρώματος, αβαθή μάτια και ομοιόμορφου μεγέθους. Είναι ανθεκτική στην ξηρασία και έχει υψηλή προσαρμοστικότητα σε θερμά κλίματα. Η ποικιλία αυτή δεν προσβάλλεται από την καρκίνωση, αλλά είναι ευαίσθητη στους νηματώδεις. Είναι σχετικά ευπαθής στον περονόσπορο καθώς επίσης και στον ιό του καρουλιάσματος των φύλλων.

Χρειάζεται μέτριες ποσότητες αζωτούχου λίπανσης και φύτευση σε μικρές αποστάσεις μεταξύ των φυτών. Αποδόσεις: 1.5-2.0 τον./στρ.

- Λιζέτα: Είναι μια ποικιλία που προήλθε από τη Sprunta. Πρώιμη-μεσοπρώιμη ποικιλία με ταχεία κονδυλοποίηση. Έχει μικρή περίοδο ληθάργου που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και για φθινοπωρινή καλλιέργεια με πολύ μεγάλες αποδόσεις. Οι κόνδυλοι είναι μεγάλοι, επιμηκείς, ωοειδείς, με ομοιόμορφο σχήμα, ρηχά μάτια, ελαφριά κίτρινη σάρκα, με ωραία κίτρινη επιδερμίδα. Η παραγωγή είναι πολύ υψηλή. Το φύλλωμα έχει καλή ανάπτυξη και πολύ καλή πυκνή κάλυψη του εδάφους. Η Λιζέτα είναι πολύ ανθεκτική στις ιώσεις, ανθεκτική στην ακτινομύκωση, στον περονόσπορο των κονδύλων και στους χρυσοσηματώδεις, ενώ είναι ευαίσθητη στη φουζαρίωση και στον περονόσπορο των φύλλων. Λόγω της πρωιμότητας και της μεγάλης παραγωγής η Λιζέτα προσαρμόζεται εύκολα στις διάφορες κλιματολογικές συνθήκες και τύπους των εδαφών. Απαιτεί πλούσια, όχι όμως και υπερβολική δόση αζωτούχων λιπασμάτων και αραιό φύτεμα λόγω των πολλών κονδύλων. Η Λιζέτα μπορεί να αποθηκευτεί για μεγάλη περίοδο και να αναβλαστώνει γρήγορα μετά από κάψιμο και παγετό.

Σύμφωνα με το Κέντρο Πολλαπλασιαστικού Υλικού στη Νάξο, που υπάγεται στο Υπουργείο Γεωργίας, οι κύριες ποικιλίες είναι:

1) Σπούντα. Οι κόνδυλοι της είναι μεγάλοι, μακρουλοί με ελαφρά κίτρινη σάρκα.

2) Λιζέττα. Ποικιλία παρόμοια με τη Σπούντα που προήλθε από διασταύρωσή της. Οι κόνδυλοι της είναι ομοιόμορφοι.

3) Νικόλα. Είναι πατάτα κιτρινοσάρκη με γεύση γλυκιά, πολλαπλής χρήσης αλλά ιδανική για πατατοσαλάτα. Πολύ δημοφιλής στην Ευρώπη.

4) Αγρία. Οι κόνδυλοι είναι στρογγυλοί με βαθιά κίτρινη σάρκα.

5) Λόλα. Παρόμοια με τη Σπούντα και τη Λιζέττα αλλά με στρογγυλούς κονδύλους.

6) Τιμάτε. Σχετικά νέα ποικιλία. Είναι πιο μικρή από τις προηγούμενες αλλά με τα ίδια χαρακτηριστικά.

7) Ντάιαμοντ. Παράγει μέτριους προς μεγάλους κονδύλους σε σχήμα αχλαδιού. Είναι ευρείας χρήσης.

8) Σιαρλότ. Έχει χαρακτηριστικά παρόμοια με τη Νικόλα.

9) Κάρα. Είναι κατεξοχήν πατάτα εξαγωγής. Είναι λευκόσάρκη και έχει σχήμα στρογγυλό με κοκκινωπά μάτια.

10) Φιλέα. Είναι σαλατοπατάτα με αυγοειδείς κονδύλους, μέτριου μεγέθους με κίτρινη επιδερμίδα και βαθιά κίτρινη σάρκα.

11) Μάραμπελ. Είναι ποικιλία πλατιάς κατανάλωσης με πολύ καλή, λεπτή γεύση. Έχει κίτρινη σάρκα.

12) Ινόβα. Είναι πατάτα που προήλθε από διασταύρωση της Νικόλα και της Ιμπάλα.

13) Μαρφόνα. Έχει μεγάλους κονδύλους με αυγοειδές σχήμα.

14) Σηκλήντε. Έχει κονδύλους μικρούς έως μέτριους με κίτρινη σάρκα.

10. ΓΙΑΤΙ Η ΛΑΣΙΘΙΩΤΙΚΗ ΠΑΤΑΤΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ

Η λασιθιώτικη πατάτα φημίζεται εδώ και χρόνια για την απaráμιλλη ποιότητα και γεύση της. Σ' αυτό συντελούν πάρα πολλοί παράγοντες, όπως η πολύχρονη εμπειρία και οι παραδοσιακές μέθοδοι καλλιέργειας και περιποίησης που εφαρμόζονται από τους λασιθιώτες πατατοπαραγωγούς, τα γόνιμα εδάφη, οι ιδιαίτερες κλι-

ματολογικές συνθήκες που επικρατούν στο Οροπέδιο Λασιθίου και το γεγονός ότι το φυτό και φυτεύεται φυσιολογικά (άνοιξη προς καλοκαίρι) και αφήνεται να συμπληρώσει ολόκληρο το βιολογικό του κύκλο και συγκομίζεται, όταν είναι πια ώριμο..

Υπενθυμίζεται ότι η πατάτα είναι φυτό ιθαγενές των υψιπέδων των Περούβιανών Άνδεων και ευδοκίμει καλύτερα σε υψίπεδα με εδάφη που είναι με αμμοαργίλο, γόνιμα και που αποστραγγίζονται και γενικά, όπου υπάρχει δροσερό και υγρό κλίμα, κάτι που υπάρχει στο Οροπέδιο Λασιθίου.

Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι ιδανικό μέρος για την καλλιέργειά της, επειδή αφενός έχει υψόμετρο, 850 μέτρα, με συνέπεια να το δροσιζουν το καλοκαίρι τα μεσογειακά μελτέμια και αφετέρου τα εδάφη του είναι προσχώσεις από τα βουνά, οι οποίες αποτελούνται από χώμα, κυρίως αργίλου, και κοπριές των κοπαδιών της Δίκτης.

Σε άλλα μέρη η ωρίμανση της πατάτας δεν επιτυγχάνεται είτε γιατί η καλλιέργεια διακόπτεται από ψύχος ή καύσωνα είτε γιατί σημειώνεται έλλειψη νερού. Ομοίως σε άλλα μέρη, λόγω καιρικών συνθηκών ή για λόγους πρωιμότητας (άρα καλύτερης τιμής), οι πατάτες δε φυτεύονται όπως πρέπει, δηλαδή την άνοιξη-καλοκαίρι, αλλά είτε μεταξύ Ιανουαρίου - Μαρτίου (εαρινή πατάτα) είτε μεταξύ Αυγούστου - Σεπτεμβρίου (φθινοπωρινή πατάτα), άρα εποχές που δεν είναι φυσιολογικές για τα φυτά. Όλα αυτά είναι και ο λόγος που οι μη λασιθιώτικες πατάτες - κόνδυλοι και δεν είναι νόστιμες και μαραίνονται ή σαπίζουν σε ελάχιστες μέρες, ενώ οι λασιθιώτικες και νόστιμες είναι και διαρκούν πάρα πολλούς μήνες.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Οι ειδικοί λένε ότι η γεύση της πατάτας δεν έχει να κάνει τόσο με την ποικιλία, όσο με τη λίπανση του χωραφιού, το κλίμα και το έδαφος.

2) Το Οροπέδιο Λασιθίου είναι όπως ένα ταψί, δηλαδή περιτριγυρίζεται από βουνά, και τα νερά που καταφθάνουν εκεί από τα βουνά το χειμώνα δε χύνονται στη θάλασσα, αλλά αποστραγγίζονται (φιλτράρονται και καταχωνιάζονται) στο υπέδαφος. Αν είναι πολλά, καταχωνιάζονται σε μια καταβόθρα που ονομάζεται «χώνος».

3) Το μάζεμα της πατάτας στο Λασιθί γίνεται όχι μόνο, όταν ξεραθεί η παταθιά (= το φυτό της πατάτας), όπως γίνεται σε άλλα μέρη, αλλά και όταν το έδαφος και ο καιρός είναι ξηρός και δροσερός. Ακολουθως συλλέγονται σε σκοτεινό, όμως αεριζόμενο και δροσερό-στεγνό μέρος.

4) Οι λασιθιώτικες πατάτες συνιστώνται στις παθήσεις της καρδιάς και των νεφρών. Στο ζαχαρώδη διαβήτη αντικαθιστούν το ψωμί. Οι άβραστες πατάτες αποτελούν θεραπευτική ουσία εναντίον του σκορβούτου

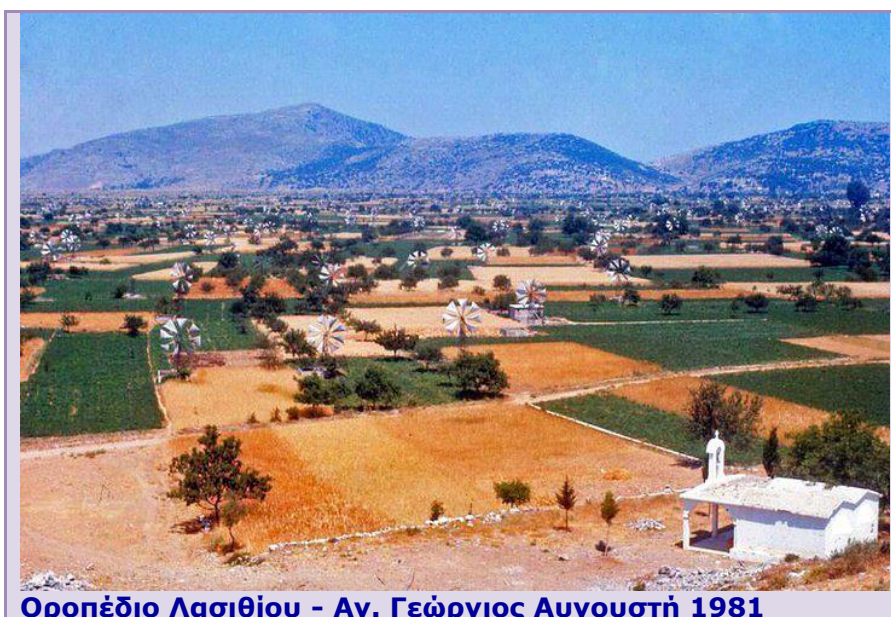
ΛΑΣΙΘΙ, ΧΩΡΑΦΙΑ ΜΕ ΣΙΤΗΡΑ ΚΑΙ ΠΑΤΑΤΕΣ 1971

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΟ ΛΑΣΙΘΙ

1. Η ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΗ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗΣ

Το Οροπέδιο Λασιθίου, όπως είδαμε πιο πριν, είναι ιδανικό μέρος για τη γεωργία και ιδιαίτερα την καλλιέργεια της πατάτας. Ωστόσο οι προοπτικές εξέλιξης της πατάτας και γενικά της αγροτικής ζωής στο Λασιθί είναι δυσοίωνες, επειδή η καλλιέργεια της πατάτας είναι από τη μια χρονοβόρα και «βαριά» (= επίμονη, δύσκολη και κουραστική) και από την άλλη μη αποδοτική. Το ίδιο συμβαίνει πάνω κάτω και για τα άλλα προϊόντα. Έτσι ο ένας μετά τον άλλο οι πατατο-παραγωγοί του Οροπεδίου Λασιθίου είτε αλλάζουν είδος καλλιέργειας είτε επάγγελμα, μετακομίζοντας σε άλλα μέρη για ανεύρεση καλύτερης τύχης και τα χωράφια τους είτε έχουν μείνει χέρσα είτε τα έχουν πουλήσει σε εξευτελιστικές τιμές σε άλλους αγρότες. Σήμερα ο Λιμνάκαρος και ο μισός περίπου κάμπος του Οροπεδίου Λασιθίου (ιδιαίτερα το ανατολικό τμήμα) παραμένει χέρσος και πολλά από τα μέρη αυτά οδηγούνται προς τη χαλαβροποίηση (η βροχή παίρνει το χώμα και αφήνει μόνο τις πέτρες). Επίσης τα αμπέλια και τα οπωροφόρα δέντρα (αχλαδιές, μηλιές κλπ) από τις ορεινές πλαγιές του χωριού Αβρακόντε μέχρι αυτές της Αγίας Πελαγίας τείνουν να εξαφανιστούν από την εγκατάλειψη.

Οροπέδιο Λασιθίου - Αγ. Γεώργιος Αυγουστή 1981

Ο Δημήτρης Ι. Σακελλάρης, πρώην πρόεδρος της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Οροπεδίου Λασιθίου, σε ανοικτή του επιστολή στην εφημερίδα «Παγκρήτια Νέα» (Μάιος 2009) απευθυνόμενος προς το Υπουργείο Ανάπτυξης αναφέρει τα εξής: Οι ξεπερασμένες δομές της Γεωργίας στο Οροπέδιο Λασιθίου οδηγούν το σύνολο των κατοίκων που ασχολούνται με τη Γεωργία στο κοινωνικό περιθώριο. Το αυξημένο κόστος παραγωγής των προϊόντων οδηγεί στην κρίση της οικονομίας με προεκτάσεις – επιπτώσεις δυσμενείς. Το κόστος καλλιέργειας αδυνατεί να καλύψει η αγορά των προϊόντων, τα αδιέξοδα αυξάνονται και σαν μοναδική λύση για τον αγρότη είναι η εγκατάλειψη για άγνωστη κατεύθυνση, αδιαφορώντας για την υποδομή που έχει δημιουργήσει: σπίτι, γεωργικά μηχανήματα κλπ που με τόσο κόπο, με τόσες προσπάθειες απέκτησε. Άραγε οι εμπλεκόμενοι φορείς της ανάπτυ-

ξης δεν έχουν αντιληφθεί το δράμα του Αγρότη που τους οδηγεί σε εξέγερση? Είναι γεγονός ότι η όλη προσπάθεια είναι δημιούργημα παραλείψεων συγκεκριμένων προσώπων, αρμοδίων κατά τη διάρκεια των τελευταίων 30 ετών. Καταλήγοντας ο κ Σακελλάρης τονίζει ότι το Οροπέδιο Λασιθίου χρειάζεται αναδιαρθρώσεις παραγωγικής δομής και τα κύρια προβλήματα των αγροτών είναι η καθυστέρηση του αναδασμού και οι τιμές πώλησης προϊόντων κάτω του κόστους και ζητά την παρέμβαση Δήμου, Νομαρχίας και της Πολιτείας για την επίλυσή τους

Σημειώνεται ότι ο κάμπος του Οροπεδίου Λασιθίου είναι χωρισμένος σήμερα σε πάρα πολλά χωράφια και ένας αγρότης μπορεί να έχει ένα χωράφι στο ανατολικό μέρος του Λασιθίου και ένα άλλο στο δυτικό κλπ και έτσι του είναι δύσκολο και να τα καλλιεργεί και να κάνει μεγάλες επιχειρήσεις, ώστε να επιτύχει μεγάλες ποσότητες παραγωγής και φθηνό κόστος.

Ο αγρότης κ. Μανώλης Πατεράκης ή «Μανώλος» από το Τζερμιάδων μας είπε ότι έπαψε πλέον να φυτεύει πατάτες και αντί αυτού καλλιεργεί ντομάτες, καρπούζια και λαχανικά και το ίδιο κάνουν και πάρα πολλοί άλλοι αγρότες, επειδή η καλλιέργεια της πατάτας είναι πλέον ζημιογόνα.

Ο Λασιθιώτης κτηνίατρος και δημοσιογράφος κ. Γιάννης Καραβαλάκης μας είπε ότι το μέλλον της πατάτας στο Λασιθί είναι μάλλον δυσόιωνο και, για να αντιστραφεί η αρνητική πορεία, απαραίτητες είναι ορισμένες προϋποθέσεις, όπως:

A) Η ανταγωνιστικότητα του προϊόντος. Παλιότερα η πατατο-καλλιέργεια στην Κρήτη ήταν σχεδόν αποκλειστικό προνόμιο του Οροπεδίου Λασιθίου. Σήμερα όμως με την ελευθερία διακίνησης προϊόντων μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση διευκολύνεται η εισαγωγή πατατών στην Κρήτη από άλλες χώρες με χαμηλότερο κόστος με συνέπεια να μην πωλείται η λασιθιώτικη πατάτα, επειδή έχει υψηλότερο κόστος.

B) Εξ ολοκλήρου ανάληψη, ει δυνατόν, της εμπορίας των αγροτοκτηνοτροφικών προϊόντων από τους ίδιους τους παραγωγούς μέσω των συνεταιρισμών των οργανώσεων.

Γ) Επιστημονική στήριξη των αγροτών του Οροπεδίου Λασιθίου. Στα πλαίσια της συμπαραστάσης εντάσσεται η καταπολέμηση των ασθενειών, η βελτίωση της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων, οι βιολογικές καλλιέργειες, η λειτουργία ενός κέντρου παραγωγής πολλαπλασιαστικού υλικού κλπ. Η δημιουργία ενός Κέντρου Γεωργικής Έρευνας θα πρόσφερε μεγάλες υπηρεσίες στον τόπο.

Από την έρευνά μας προκύπτει επίσης ότι πρέπει άμεσα η ΕΑΣ Λασιθίου να προβεί στην προώθηση των εξής έργων για την ενίσχυση των υποδομών του αγροτικού τομέα:

Δημιουργία τοπικής αγοράς πατάτας και κηπευτικών (νόμος 3475/55).

Δημιουργία μεγάλου και σύγχρονου εργοστάσιου τυποποίησης προϊόντων, καθώς και σύγχρονη μονάδα συγκομιδής, αποθήκευσης, διαλογής, συντήρησης και συσκευασίας πατάτας και γενικά γεωργικών προϊόντων.

Δημιουργία επιστημονικού πατατοσπορείου, ώστε από τη μια να πάψει η εισαγωγή πατατόσπορου από άλλες χώρες, που πολλές φορές είναι μεν φθηνός, όμως είτε αμφίβολου ποιότητας και απόδοσης είτε μολυσμένος και από την άλλη να αναπτύξει πραγματικά τις κατάλληλες για το Λασιθί ποικιλίες πατάτας.

Δημιουργία πρακτορείων πώλησης λασιθιώτικων προϊόντων, αγροτικών και κτηνοτροφικών, στα μεγάλα αστικά κέντρα, εντός και εκτός Κρήτης.

Δημιουργία εργοστάσιου παραγωγής πατατάλευρου, οινοπνεύματος πατάτας και παραγωγή πατάτας τύπου τσιπς.

Αναδιάρθρωση των καλλιεργειών. Εισαγωγή βιολογικών καλλιεργειών. Δημιουργία Βιολογικού και Βοτανικού Κέντρου για τη διατήρηση και παρακολούθηση των τοπικών ποικιλιών φρούτων και κηπευτικών, μοναδικών στην Ελλάδα: γαζανά, ασπροκόλια, Ρομάνες, χειμωνικά κλπ

Συντήρηση του αρδευτικών καναλιών. Στο κάμπο του Οροπεδίου Λασιθίου υπάρχουν οι καλούμενες Λίνιες που από τη μια αποξηραίνουν το κάμπο και από την άλλη γεμίζουν κάπου 10.000 πηγάδια νερού. Αν δεν συντηρηθούν αυτά, σε λίγο καιρό άλλα θα φράξουν και άλλα θα γίνουν παγίδες θανάτου για ζώα και ανθρώπους. Τοποθέτηση μηχανισμών για την αντιμετώπιση του παγετού, όμως έχει

γίνει στους πορτοκαλεώνες του Ναυπλίου. Αντισταθμικά οφέλη από το φράγμα Αποσελέμη, όπως η αποπεράτωση λιμνοδεξαμενής Αγίου Γεωργίου, η δημιουργία αρδευτικού δικτύου της «πώδε μπάντας» κ.α. Ενίσχυση γεωργίας και κτηνοτροφίας.

2. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Ο Αγροτικός Σύλλογος Οροπεδίου Λασιθίου (Πρόεδρος κ. Μανώλης Πατεράκης, Αντιπρόεδρος Κωστής Τσουκάκης, Γραμματέας Ελευθέριος Μαρθαλαμάκης, Ταμίας Αριστ. Παπαματθαϊάκης και Μέλος Μανώλης Αγιοργιωτάκης) σε ανοικτή του επιστολή προς την Κυβέρνηση που δημοσιεύτηκε στην Εφημερίδα ΠΑΓΚΡΗΤΙΑ ΝΕΑ (Φεβρουάριος 2009) αναφέρει τα εξής: Το Οροπέδιο Λασιθίου βρίσκεται σε υψόμετρο 850 μ. στην ενδοχώρα της Κρήτης, στα δυτικά του ομώνυμου Νομού, και είναι μια κατεξοχήν αγροτική περιοχή. Η μεγάλη απόσταση που το χωρίζει από τα αστικά κέντρα (60 περ. χλμ.), η δύσκολη πρόσβαση προς αυτό, **οι ιδιαίτερα δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες και η έλλειψη βασικών υποδομών στους τομείς δραστηριοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού του το καθιστούν μια περιοχή δυσπρόσιτη και μειονεκτική.** Η γεωργία και η κτηνοτροφία είναι οι κυριότερες δραστηριότητες των κατοίκων και αυτές στις οποίες στηρίζεται το οικογενειακό εισόδημα της περιοχής. Οι καλλιέργειες του γεωργικού τομέα είναι η βρώσιμη πατάτα κατά κύριο λόγο, (12 χιλ. στρ.) τα υπαίθρια κηπευτικά (3 χιλ.στρ.) και τα σιτηρά (10 χιλ. στρ.). Παρά το γεγονός ότι οι 1100 περίπου εκμεταλλεύσεις στο γεωργικό και κτηνοτροφικό τομέα είναι στην πλειονότητα τους οικογενειακού χαρακτήρα ,τα τελευταία χρόνια έχουν περιέλθει σε οικονομική δυσπραγία και απόγνωση.

Στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης συνετέλεσαν τα ανεπίλυτα επί σειρά ετών προβλήματα του αγροτικού τομέα του τόπου μας, το υψηλό καλλιεργητικό κόστος εξαιτίας και της κατακόρυφης αύξησης των γεωργικών εφοδίων και βέβαια οι χαμηλές τιμές πώλησης των παραγόμενων από τους αγρότες μας προϊόντων.

Εάν σε αυτή τη δύσκολη συγκυρία η Πολιτεία δε σταθεί αρωγός και στους αγρότες της περιοχής μας (όπως πολύ καλά έκαμε σε άλλες αγροτικές περιοχές) και δε δώσει λύσεις στα συσσωρευμένα προβλήματά μας, ο αγροτικός μας κόσμος θα καταρρεύσει και ο τόπος μας σαν αγροτικός θύλακας της Κρήτης θα πάψει να υπάρχει. ΓΙΑ ΑΥΤΟ ΖΗΤΟΥΜΕ.

Στρεμματική ενίσχυση στις καλλιεργούμενες εκτάσεις πατάτας ,κηπευτικών και σιτηρών, προκειμένου να καλυφθεί έστω μερικώς η απώλεια εισοδήματος της χρήσης που πέρασε.

Εξίσωση του συντελεστή επιστροφής ΦΠΑ στα αγροτικά προϊόντα στα ίδια επίπεδα των αγροτικών περιοχών της κεντρικής και βόρειας χώρας.

Αυστηρούς ελέγχους στις πύλες εισόδου των ξενόφερτων αγροτικών προϊόντων προκειμένου να προστατευθούν οι αγρότες αλλά και οι καταναλωτές από αμφιβόλου προέλευσης προϊόντα και να σταματήσουν οι ελληνοποιήσεις (πατάτας κ.λ.π. αγροτικών προϊόντων) που μαστίζουν την ελληνική αγορά και τον αγροτικό κόσμο της χώρας.

Μείωση του κόστους των υλικών συσκευασίας των αγροτικών προϊόντων και των γεωργικών μηχανημάτων (με μείωση του συντελεστή ΦΠΑ στο 9%).

Κρατικό έλεγχο και παρέμβαση για τον περιορισμό και εξάλειψη της αισχροκέρδειας και των καρτέλ που έχουν εκτοξεύσει τα γεωργικά εφόδια σε απαράδεκτα υψηλά επίπεδα ,σε σχέση με τις τιμές πώλησης των αγροτικών προϊόντων.

Μελέτη και δημιουργία των απαραίτητων εγχειοβελτιωτικών έργων, με την ενιαία διαχείριση του υπόγειου και επιφανειακού υδάτινου δυναμικού, προϋπόθεση απαραίτητη για την κοινωνική συναίνεση αναδιάρθρωσης της αγροτικής γης στο Οροπέδιο Λασιθίου.

Χορήγηση των απαραίτητων πιστώσεων για εκπόνηση μελέτης αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών.

Εξέταση δυνατότητας επαναλειτουργίας του κέντρου σποροπαραγωγής πατατοσπόρου και στήριξη αναπαραγωγής γενετικού υλικού ενδημικών προϊόντων της περιοχής (ασπροκόλλια, γαζανά, αχλάδι χειμωνικό- ρομάνα κλπ.).

Κατοχύρωση του αγροτικού επαγγέλματος στους κατά κύριο επάγγελμα αγρότες και θεσμοθέτηση μέτρων ενίσχυσης των νέων αγροτών

3. ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΑΣ ΟΡΟΠΕΔΙΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Ο Πρόεδρος της Ένωσης Αγροτικών Συλλόγων Λασιθίου (ΕΑΣ ΟΛ) κ. Αρισταγόρας Παπαδάκης σε δημοσίευσμά του στην εφημερίδα «Ανατολή» (27-1-2009), σχετικά με τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν, για να έχει μέλλον η γεωργία στο Οροπέδιο Λασιθίου, αναφέρει τα εξής:

Με δεδομένο ότι η περιοχή του Οροπεδίου Λασιθίου στηρίζεται πρώτιστα στο αγροτικό εισόδημα και χαρακτηρίζεται από την απομόνωση και τη μειονεκτικότητα, τα προβλήματα αποκτούν μεγαλύτερη διάσταση και καθιστούν δυσκολότερη την επιβίωση του αγροτικού κόσμου. Εμείς έχουμε ακόμη μεγαλύτερη φτώχεια φέτος στο Λασιθί από αυτή που περιγράφουν οι υπόλοιποι αγρότες της Κρήτης. Λιπάσματα, φυτοφάρμακα, πετρέλαιο είναι πανάκριβα. Έχουμε πολύ μεγάλο κόστος παραγωγής για την καλλιέργεια της πατάτας και πωλούμε πολύ φθηνά. Ουσιαστικά πουλάμε κάτω από το κόστος παραγωγής. Φέτος η πατάτα πουλήθηκε στα 30 λεπτά το κιλό, όμως το κόστος του αγρότη ξεπέρασε το ποσό αυτό, με συνέπεια όλοι να είναι σε απόγνωση.

Πρέπει να γίνουν προσπάθειες για αναδιανομή του γεωργικού πλούτου και επιβολή μέτρων για την εφαρμογή του αναδασμού σε αγροτικές περιοχές με μικρούς κλήρους, όπως το Οροπέδιο Λασιθίου.

Απαιτείται προώθηση των ποιοτικών γεωργικών προϊόντων σε νέες αγορές μέσω συλλογικών φορέων εκμετάλλευσης.

Να γίνει αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και μελέτες μέσω του αναπτυξιακού προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής», που θα υλοποιήσει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης κατά τη διάρκεια του ΕΣΠΑ μέχρι το 2013.

Θα πρέπει να υπάρξουν μέτρα στήριξης των μικρών παραγωγών και αγροτών έναντι της μονοπωλιακής επιβολής που έχουν επιβάλει οι πολυεθνικές.

Πρέπει να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες για παραγωγές ποιοτικών προϊόντων που προστατεύουν το περιβάλλον, σε σχέση με τα βιομηχανικά προϊόντα και την αρνητική τους επίδραση πάνω στη φύση.

Να υπάρξει ενίσχυση των νέων μορφών γεωργικών εκμεταλλεύσεων, καθώς και δράσεις για έργα εγγειοβελτιωτικής υποδομής και οδοποιίας με σκοπό την ασφάλεια των καλλιεργειών και την εύκολη πρόσβαση στα δίκτυα διανομής των αγροτών.

Να καθιερωθεί ο αγρότης ως επαγγελματίας σε σχέση με τη δήλωση εισοδήματός του και να υπάρξει αυστηρός έλεγχος των υπηρεσιών για την κατάθεση αριθμού μητρώου παραγωγού σε όσους κατά κύριο επάγγελμα είναι αγρότες.

Ο Διευθυντής της Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Οροπεδίου Λασιθίου κ. Θεόδωρος Μουδάτσος μας είπε ότι, αν δε ληφθεί μέριμνα για τους πατατοπαραγωγούς του Οροπεδίου Λασιθίου, θα πάψουν να καλλιεργούν πατάτες και έτσι η πατάτα θα πάψει να καλλιεργείται στο Λασιθί, κάτι ως έγινε και με τα μήλα. Ειδικότερα γι αυτόν οι προοπτικές εξέλιξης για το μέλλον της πατάτας και γενικά της γεωργίας στο Λασιθί δεν είναι και τόσο ευοίωνες, επειδή:

Α) Το εισόδημα που αποκτούν οι Λασιθιώτες από την καλλιέργεια της πατάτας είναι πάρα πολύ πενιχρό.

Β) Οι Λασιθιώτες αντιμετωπίζουν καθημερινά πάρα πολλά προβλήματα, κυριότερα των οποίων είναι τα εξής:

1) Το πρόβλημα των ασθενειών της πατάτας (κύρια το βακτηρίδιο της φθοριμίας). Το 2009, σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Οροπεδίου Λασιθίου, διαπιστώθηκε ότι η ζημιά στις πατάτες από εντομολογικά προβλήματα ανέρχονταν σε ποσοστό της τάξης του 30 - 40 %.

2) Το μεγάλο εγγειοδιαρθρωτικό πρόβλημα του Οροπεδίου, το οποίο θα λυθεί μόνο με αναδασμό.

3) Της εξασφάλισης του αναγκαίου για όλο το Οροπέδιο Λασιθίου αρδευτικού νερού. Ήδη έχει κατασκευαστεί μια λιμνοδεξαμενή στη θέση Χαυγά και γίνονται προσπάθειες να βρεθούν χρήματα (5.5 εκατ. ευρώ), για να κατασκευαστεί και δεύτερη στην περιοχή του Αγίου Γεωργίου.

4) Της αποπεράτωσης της λιμνοδεξαμενής Αγίου Γεωργίου

4. ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ο μαθητής Γ΄ Λυκείου Κωνσταντίνος Φανουργιάκης στην έκθεσή του που βραβεύτηκε σε διαγωνισμό που διοργάνωσε η Πνευματική Εστία Οροπεδίου Λασιθίου με θέμα: «Η σημερινή πραγματικότητα και η προοπτική επιβίωσης και ανάπτυξης του Οροπεδίου Λασιθίου», σχετικά με τη γεωργία στο Λασιθί, αναφέρει τα εξής: «Σήμερα το Λασιθί βρίσκεται ξανά ενώπιον του κινδύνου ερήμωσης, αλλά αυτή τη φορά υπαίτιος είναι το φάσμα της αστυφιλίας. Τριάντα χρόνια το Οροπέδιο αδειάζει μέρα με τη μέρα. Κάθε χρόνο οι γεννήσεις μειώνονται, ενώ αυξάνονται οι θάνατοι..... Εκτός αυτών, κάθε νέος είναι αναγκασμένος να ξενιτευτεί για μια καλύτερη ζωή, αφού υπάρχουν ελάχιστες επιχειρήσεις και οι μόνες εργασίες είναι αυτές του αγρότη και του κτηνοτρόφου. Ακόμα, όμως, και αυτές οι εργασίες αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα. Το κυριότερο είναι η μη τυποποίηση των λασιθιώτικων προϊόντων με αποτέλεσμα η αγορά να είναι γεμάτη με «λασιθιώτικες» πατάτες ή άλλα προϊόντα προερχόμενα από τα Σκόπια, Βουλγαρία και αλλού. Επιπλέον στο Οροπέδιο δεν υπάρχει γεωπόνος, τον οποίο θα συμβουλευόνταν οι αγρότες δωρεάν κι έτσι καταφεύγουν στην άκριτη χρήση λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, υποθηκεύοντας έτσι την ποιότητα της σοδειάς τους.....

Αρχικά οι αγρότες πρέπει να στραφούν σε εναλλακτικές καλλιέργειες, αφού με το φράγμα Αποσελέμη θα απαγορευτεί η χρήση λιπασμάτων.- συστατικά στοιχεία του σύγχρονου τρόπου καλλιέργειας. Οι βιολογικές καλλιέργειες είναι το μέλλον, αφού με τη διαρκώς μεγαλύτερη είσοδο στην αγορά μεταλλαγμένων θα δημιουργηθεί ένα αντίρροπο κύμα για την αγορά, που θα αναζητά φυσικές τροφές χωρίς ύποπτες γενετικές μεταλλάξεις και φυτοφάρμακα. Η Ελλάδα γενικότερα πρέπει να στραφεί στη βιολογική καλλιέργεια, καθώς ούτως ή άλλως δεν έχει την τεχνολογία για την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων φυτών. Πέρα τούτων τα βιολογικά προϊόντα είναι μια επικερδής επιχείρηση, που έχει ευνοϊκές προτιμήσεις των καταναλωτών. Βεβαίως, για να προστατευτεί η ονομασία προέλευσης, απαιτείται η δημιουργία κέντρου τυποποίησης των λασιθιώτικων προϊόντων στην πραγματικότητα. Ακόμα, η ίδια η ΕΑΣΑΛ πρέπει να συστήσει ειδικό κλιμάκιο από γεωπόνους, οικονομολόγους, διαφημιστές, που θα αναλάβει τον έλεγχο των αγρωτών για την τήρηση των απαραίτητων τεχνικών, την ενημέρωση σχετικά με τις επιδοτήσεις, αλλά και τη διαφήμιση των προϊόντων αντίστοιχα...>».

Ο Διευθυντής της Ένωσης Οροπεδίου Λασιθίου κ. Θεόδωρος Μουδάτσος, σχετικά με το θέμα της τυποποίησης, μας ενημέρωσε ότι η Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Οροπεδίου Λασιθίου ήδη από το 2008 λειτουργεί τις πιστοποιημένες εγκαταστάσεις του συσκευαστηρίου της και προσφέρει κορυφαίο ποιοτικό προϊόν ονομασίας προέλευσης σε όλους τους νομούς της Κρήτης, σε συσκευασίες των 5 και των 30 κιλών. «Σκοπός μας είναι, τονίζει, να αναβαθμίσουμε και να διασφαλίσουμε την ποιότητα του προϊόντος και την προστασία του καταναλωτή. Θέλουμε να βοηθήσουμε στην ανάπτυξη του κλάδου και να μπορούμε να καλύψουμε εμείς την αγορά της Κρήτης, έτσι ώστε να μην κυριαρχούν τα προϊόντα από άλλες άγνωστες αγορές, εξασφαλίζοντας το εισόδημα των αγρωτών του Οροπεδίου και δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας στον τόπο».

Ο δήμαρχος Οροπεδίου Λασιθίου κ. Γιώργος Μηλιαράς μας ενημέρωσε πως η Δημοτική Αρχή πιστεύει ότι η βιολογική καλλιέργεια είναι όχι μόνο ανάγκη, αλλά θέμα ζωής για τη γη και ποιότητας ζωής για τους ανθρώπους. Επισημαίνει επίσης ότι: «Ως Δημοτική Αρχή θεωρούμε τη βιολογική γεωργία μια μεγάλη πρόκληση στη λογική της αειφόρου ανάπτυξης της περιοχής, την οποία υπηρετούμε. Το Οροπέδιο Λασιθίου ως ορεινή περιοχή που μειονεκτεί εξαιτίας του στρεβλού μοντέλου

ανάπτυξης που κυριάρχησε στη χώρα τα τελευταία πενήντα χρόνια, αποτελεί προνομιακό χώρο για το νέο αναπτυξιακό μοντέλο που υποστηρίζει η Ευρώπη. Στο πλαίσιο αυτό η βιολογική γεωργία αποτελεί εξαιρετικά σημαντικό στοιχείο για το μέλλον του Οροπεδίου Λασιθίου. Θεωρούμε πως αποτελεί βιώσιμη εναλλακτική λύση για τις περισσότερο παραδοσιακές προσεγγίσεις της γεωργίας. Άλλωστε, η αειφορία τόσο της γεωργίας, όσο και του περιβάλλοντος αποτελεί βασικό στόχο της σημερινής κοινής γεωργικής πολιτικής της Ε.Ε. και αυτό θα αναδειχθεί τα επόμενα χρόνια».

ΤΟ ΛΑΣΙΘΙ ΙΔΑΝΙΚΟ ΓΙΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΠΑΤΑΤΑΣ.

Η βιολογική καλλιέργεια της πατάτας μπορεί να δώσει διέξοδο και προοπτική στους παραγωγούς του Οροπεδίου Λασιθίου, αφού η περιοχή είναι ιδανική για τη νέα μορφή καλλιέργειας, προσφέροντας καλύτερο εισόδημα στους αγρότες της περιοχής, είναι το συμπέρασμα που προέκυψε από την ημερίδα που διοργάνωσαν στις 11/10/2008 ο Δήμος Λασιθίου, ο Οργανισμός ελέγχου και πιστοποίησης βιολογικών προϊόντων ΔΗΩ και η ΕΑΣ Οροπεδίου Λασιθίου με σκοπό την ενημέρωση του αγροτικού κόσμου για τις δυνατότητες ανάπτυξης της βιολογικής καλλιέργειας στην περιοχή Οροπεδίου Λασιθίου. Ο επίκουρος καθηγητής βιολογικής γεωργίας στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Δημήτρης Μπιλάλης και εθνικός εκπρόσωπος στην παγκόσμια οργάνωση για τη βιολογική καλλιέργεια στην εν λόγω ημερίδα τόνισε αφενός ότι το Λασιθί είναι ιδανικότατο για βιολογική καλλιέργεια της πατάτας και αφετέρου ότι το όφελος στον παραγωγό με σωστό βιολογικό σύστημα παραγωγής φτάνει έως και 40% παραπάνω από τη συμβατική. Ανέφερε επίσης το 80% της βιολογικής πατάτας στην Ελλάδα είναι εισαγόμενη και έρχεται από τη Γερμανία, το Βέλγιο και την Αυστρία. Αυτό συμβαίνει, ενώ οι Έλληνες αγρότες έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν εξαιρετικής ποιότητας βιολογική πατάτα. Βρισκόμαστε σε μια περίοδο που δεν έχει καλυφθεί η ελληνική αγορά και υπάρχουν μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης της βιολογικής καλλιέργειας ειδικά στο Οροπέδιο Λασιθίου, ξεκινώντας από πειραματικές εφαρμογές που θα αναπτυχθούν με την πάροδο του χρόνου δίνοντας τη δυνατότητα για μεγάλη εξάπλωση της καλλιέργειας, τονίζει ο επίκουρος καθηγητής βιολογικής γεωργίας του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Δημήτρης Μπιλάλης. Μάλιστα ο κ. Μπιλάλης εξέφρασε την εκτίμηση ότι στο Οροπέδιο είναι εφικτό πολύ σύντομα το 15 – 20% της συνολικής παραγωγής πατάτας να προέρχεται από βιολογική καλλιέργεια πατάτας.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

Η πατατο-καλλιέργεια είναι μια από τις πιο δύσκολες καλλιέργειες, με πολλούς εχθρούς και ασθένειες πάνω και κάτω από το έδαφος. Για το λόγο αυτό στη συμβατική καλλιέργεια χρησιμοποιούνται πολλά φυτοφάρμακα, που μπορεί να αφήσουν υπολείμματα στο προϊόν που καταναλώνουμε. Αντίθετα, στη βιολογική καλλιέργεια γίνονται όσο το δυνατόν λιγότερες επεμβάσεις και μόνο όταν υπάρχει κάποια ασθένεια, ενώ τα φάρμακα που χρησιμοποιούνται είναι φυσικά και δεν αφήνουν επικίνδυνα υπολείμματα. Η κατανάλωση βιολογικών πατατών είναι λοιπόν πιο ασφαλής και γι' αυτό καλό είναι να τις προτιμούμε.

Η βιολογική γεωργία, σύμφωνα με τους ειδικούς, έχει πολλά πλεονεκτήματα, όπως την προστασία του περιβάλλοντος και της υγείας του ανθρώπου, τη βελτίωση της γονιμότητας του εδάφους στο διηνεκές και την προστασία του από τη διάβρωση, τη μείωση των εξωτερικών εισροών και παραγωγή καλής ποιότητας προϊόντων. Εκτός όμως από αυτά έχει αρκετά και σοβαρά μειονεκτήματα, όπως μικρή παραγωγικότητα, κυρίως στα μεταβατικά στάδια της καλλιέργειας, μη ελκυστική εμφάνιση των προϊόντων, έλλειψη τεχνογνωσίας, πειραματικών δεδομένων και τεχνικής υποστήριξης, αδυναμία αντιμετώπισης ορισμένων ασθενειών σε περίπτωση επιδημίας, μη οργάνωση της αγοράς κ.ά. που αποτελούν ισχυρά εμπόδια στη διάδοσή της στη χώρα μας και αλλού.

Οι πατάτες βιολογικής καλλιέργειας έχουν πολύ πιο θετική επίδραση στον οργανισμό, καθώς οι βιομηχανοποιημένες πατάτες περιέχουν μεγάλες ποσότητες άλλων μολυσμένων λαχανικών και λιπασμάτων. Μάλιστα σχετικά τεστ που πραγματοποιήθηκαν έδειξαν ότι το 81% από τις πατάτες που ελέγχθηκαν, περιείχαν παρασιτοκτόνα, ακόμη και αφότου πλύθηκαν με άφθονο νερό και καθαρίστηκαν.

Άρχισε ήδη να καλλιεργείται στο Λασιθί η βιολογική πατάτα

Ο Διευθυντής της Ένωσης Οροπεδίου Λασιθίου (ΕΑΣ) Θεόδωρος Μουδάτσος ανακοίνωσε κατά το χαιρετισμό που έκανε στην ημερίδα που διοργάνωσαν στις 11/10/2008 ο Δήμος Λασιθίου, ο Ο.Ε.Π.Β.Π. και η ΕΑΣ Ο.Λ., ότι η ΕΑΣ Ο.Λ. ξεκινά πειραματική βιολογική καλλιέργεια για την πατάτα και τα κηπευτικά. Για το λόγο αυτό θα διαθέσει ένα κτήμα 20 στρεμμάτων, το οποίο θα χωριστεί σε μικρότερα τεμάχια, στα οποία θα γίνουν καλλιέργειες πατάτας και κηπευτικών με όλες τις δυνατές πρακτικές που εφαρμόζονται σήμερα. Οι καλλιεργητές του Οροπεδίου θα έχουν έτσι τη δυνατότητα να διαπιστώσουν από κοντά οι ίδιοι τα αποτελέσματα των καλλιεργειών και να επιλέξουν εκείνες τις εφαρμοσμένες πρακτικές που θα ταιριάζουν στην περιοχή και στα είδη που θέλουν να καλλιεργήσουν.

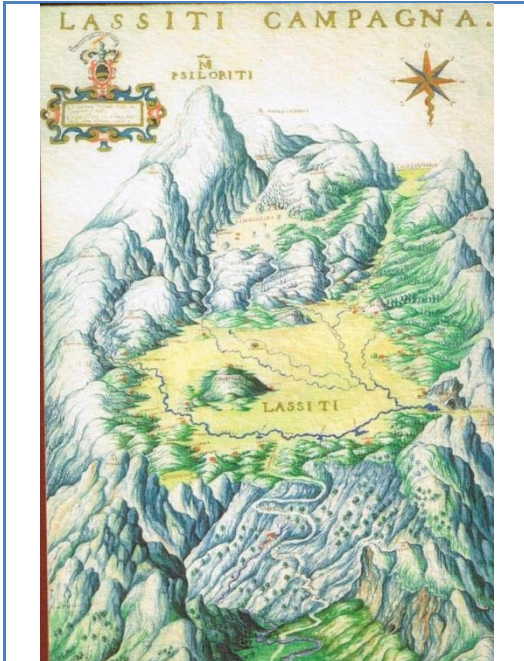
**ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
ΠΑΛΙΟΤΕΡΑ**

Το Βγάσιμο της πατάτας στον κάμπο του Λασιθιού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄ ΙΣΤΟΡΙΚΟ

1. Η ΑΠΟΞΗΡΑΝΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΟΝΟΜΑ «ΛΑΣΙΘΙ»

LASSITI CAMPAGNA Γκραβούρα Λασιθίου (Lassiti) του Ενετού F. Basilicata το 1626.

Σύμφωνα με την τοπική παράδοση, αλλά και τις Ενετικές Εκθέσεις: Basilica, Cavali κλπ (βλέπε Στ. Σπανάκη «Μνημεία Κρητικής Ιστορίας»), ο κάμπος του Οροπεδίου Λασιθίου αρχικά, επειδή είναι σαν ταψί, λιμναζε (βάλτωνε) και σίρκωνε τα φυτά (σίρκος = αρρώστια που προκαλούν στα καλλιεργούμενα φυτά τα λιμνάζοντα ύδατα) και ως εκ τούτου δεν καλλιεργούνταν τουλάχιστον συστηματικά και σε μεγάλη έκταση. Χρησιμοποιούνταν μόνο για τη βοσκή των ζώων. Μάλιστα οι Βενετοί με διάταγμα του 1343 μ.Χ. είχαν διατάξει να ερημωθεί το Οροπέδιο Λασιθίου, επειδή γίνονταν εστία επαναστατών.

ΟΙ Βενετοί το 1514 μ.Χ., προκειμένου να αυξήσουν τα σιτηρά για τη διατροφή των στρατευμάτων τους στην Κρήτη, περίοδο που αναπτύσσονταν στη Μεσόγειο οι Τούρκοι, έδωσαν εντολή να χαραχθούν στον κάμπο του Οροπεδίου Λασιθίου οριζοντίως και καθέτως αποθετήρια αυλάκια, τα καλούμενα Βάγκες ή Λίνιες (= Ενετικά Banks, Lines), με σκοπό να οδηγούν τα

νερά στο δυτικό μέρος του κάμπου, στον καλούμενο σήμερα «Χώνο», όπου εκεί χωνεύονταν (εξαφανίζονταν) μέσα στη γη και έτσι το Λασιθί να μπορέσει να αποξηρανθεί και να καλλιεργηθεί. Τα όλο σχέδιο πρέπει να ολοκληρώθηκε το 1560 μ.Χ.) και έτσι στη συνέχεια το Οροπέδιο Λασιθίου έγινε ένας από τους μεγαλύτερους κάμπους και ειδικότερα σιτοβολώνας της Ενετικής Αυτοκρατορίας και με το όνομα «Lascito olim Campagna di Lassiti».

Οι Λίνιες ή Βάγκες που χάραξαν οι Βενετοί στο Οροπέδιο Λασιθίου είναι 12 προς Βορά και Νότο και 20 από Ανατολάς προς Δύση και χωρίζουν τον κάμπο του Οροπεδίου Λασιθίου σε 193 ½ τετράγωνα (φαίνονται από τις κορφές της Δίκτης, αλλά και στις αεροφωτογραφίες της Google).

Τα τετράγωνα αυτά οι Βενετοί τα παραχώρησαν στην αρχή σε Βενετούς αποίκους που είχαν φέρει από το Ναύπλιο και τη Μονεμβασία και μετά και σε Κρήτες καλλιεργητές ως κληροδοτήματα ή άλλως μετόχια με την υποχρέωση να παραδίδουν το μισό μέρος της σοδειάς τους στις Ενετικές Αρχές, που στα Βενετσιάνικα – Λατινικά (τα μετόχια, κληροδοτήματα αυτά) λέγονται lassiti ή Lasciti (βλέπε Dizionario del dialeto Veleziane di G. Boerio, Venezia 1856), απ' όπου προέκυψε μετά η LASSITI CAMPAGNA ή CAMPO DI LASSITI = στα κρητικά Λασιτί ή Λασιθί.

Πιο απλά, οι ονομασίες Lasciti ή Lassiti («Λασσιτι»), Linies («Λινιες»), Banks («Βάγκες») είναι βενετσιάνικες (ο πληθυντικός αριθμός των λατινο-βενετσιάνικων λέξεων lascito, line, bank), όπως και τόσες άλλες της Κρήτης, πρβ: Λιμνάκαρος (Limnacaros), Κάστελος, Καζάρμα (Casarma), Μεραμβέλο (Mirabello), Σπίνα Λόγκα (Spina Longa), Μαλεβύζι (Malvezia), Souda (Suda), Μονοφατσι (Bonifatio), Belventere, Καστέλι (Castel) κ.α.

Στις Βενετσιάνικες Εκθέσεις: Cavali, F. Castrophylaca κ.α. αναφέρονται τα ονόματα των Βενετών αποίκων και των ντόπιων καλλιεργητών που παραχωρήθηκαν τα «Lassiti», όπως οι εξής: Franco Dannasis, Petro Conte, G. Tzogia, M.

Bidos, Γ. Μηλιαράς, Μ. Κρασώτης, Ν. Αρχαύλης, Γ. Μουδάτσος, Ε. Τζεργιάς, Α. Σανούδος κλπ.

Αναφέρονται επίσης τα μετόχια (οι κατοικίες των μετοχάρηδων), όπως τα εξής: μετόχι Αυγουστή, μετόχι Αλογόσπηλιοι, μετόχι Βασιλικού, μετόχι Βίδων, Τζεργιά κλπ. , πολλά από τα οποία στη συνέχεια έγιναν χωριά, τα σημερινά.

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Όταν οι Βενετοί κατέλαβαν την Κρήτη, την ανακήρυξαν βασίλειο (Regno di Candia = Βασίλειο του Χάνδακα = σημ. Ηράκλειο) και τη χώρισαν διοικητικά σε 4 μεγάλα διαμερίσματα (κάτι ως σημερινοί νομοί), τα: TERRITORIUM SITTIA ή SETTIA (ΣΗΤΕΙΑΣ), TERRITORIUM CANDIA, (Ηρακλείου), TERRITORIUM RETTIMO (Ρεθύμνης) και TERRITORIUM CANEA (Χανίων). Τα διαμερίσματα αυτά στη συνέχεια τα διαμοίρασαν ως φέουδα στους Βενετούς αποίκους, σύμφωνα με την Carta Concessionis του 1211.

Ο Κάμπος που σήμερα λέγεται Λασιθί, ο κάμπος που σήμερα λέγεται Μοίρες, ο Αλικάμπος και κάποια άλλα μέρη παρέμειναν αρχικά ως δημόσια κτήματα για διάφορους λόγους. Για παράδειγμα το Λασιθί το ήθελαν οι Βενετοί έρημο, για να μη γίνεται εστία επαναστατών. Αργότερα οι Βενετοί τα παραχώρησαν-μοίρασαν (εξ ου και οι ονομασίες Μοίρες, Λασιτι κ.α.) σε Βενετούς αποίκους που έφεραν από το Ναύπλιο, τη Μονεμβάσια κ.α. μέρη, αλλά και σε ντόπιους καλλιεργητές και τα οποία ο F. Basilicata είχε υπολογίσει σε 25 ιπποτικά φέουδα.

2) Ο Νομός Λασιθίου ονομάστηκε έτσι από την επαρχία Λασιθίου. Ανατρέχοντας στον Οργανικό Νόμο του 1868 (βλέπε Κρητικός Κώδικας, έκδοση Α΄ Χανιά 1879, Τόμος Α, σ. 63) βλέπουμε ότι το όνομα της Επαρχίας Λασιθίου δόθηκε σε ολόκληρο το Νομό από την Κρητική Επαναστατική Διοίκηση των Απελευθερωτικών Αγώνων των ετών 1866 - 1869 προς τιμή της 10ημερης (21 - 30/5/1867) αιματηρής μάχης που έγινε στο Οροπέδιο Λασιθίου μεταξύ Τούρκων και Κρητών. Μέχρι τότε ο Νομός Λασιθίου ονομαζόταν Νομός Σητείας, = στα Βενετσιάνικα TERRITORIUM SITTIA ή SETTIA.

2. ΑΠΟ ΤΑ ΠΕΡΙΒΟΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΚΗΠΟΥΣ

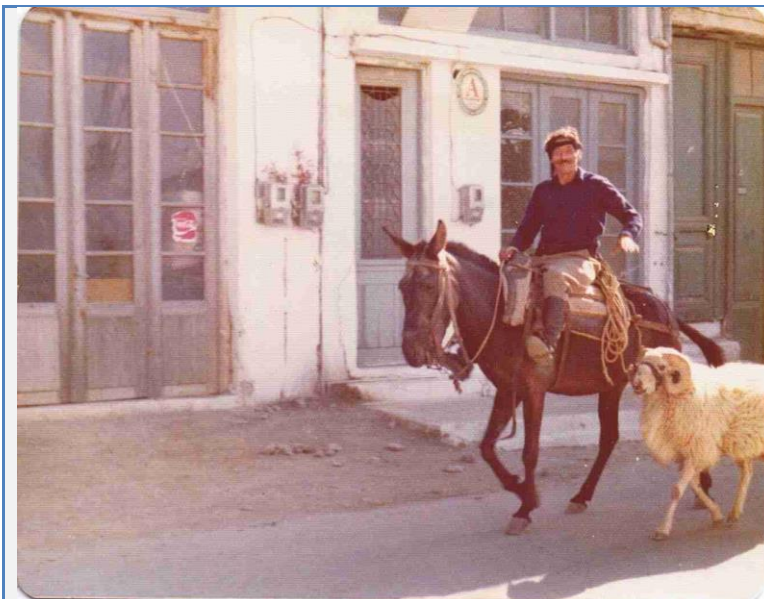
Ο καπετάν Κρασαναδάμης (1887 - 1980) στα απομνημονεύματά του αναφέρει (βλέπε Αντώνη Σανουδάκη «Βήματα Λευτεριάς - καπετάν Αδάμης Κρασανάκης», Ηράκλειο 1981) ότι πρωτύτερα ο κάμπος του Οροπεδίου ήτανε λιβάδι και στο κάτω μέρος του κάμπου εκείνου υπήρχαν μεγάλες «κολύμπες» (= μεγάλες λακούβες με νερό, τις οποίες αργότερα αποξήραναν) όπου κατέβαζαν οι βοσκοί από τις μαδάρες τα ζώα τους και τα έλουζαν (αυτό γινόταν είτε για να είναι καθαρά τα μαλλιά τους κατά το κούρεμα είτε για να φοφήσουν τα τσιμπούρια, μια και τότε δεν υπήρχαν φάρμακα). Απλώς κοντά στα χωριά κάθε Λασιθιώτης είχε και ένα κηπουλάκι (μικρό κήπο). Από το 1912 και εξής (δηλαδή μετά την πλήρη ελευθέρωση της Κρήτης από τον τουρκικό ζυγό) ο κάμπος του Οροπεδίου Λασιθίου «εξάρθηκε» (καλλιεργήθηκε όλος με σιτηρά, όσπρια και πατάτες). Αναφέρει επίσης ότι τότε, όταν ήταν νέος στο χωριό του (στον Άγιο Γεώργιο) υπήρχαν 400 ζευγάρια (ζευγάρι = δυο ομόσταβλες αγελάδες που έσερναν είτε το άροτρο για το όργωμα είτε το βολόσυρο για το αλώνισμα) και 25.000 ωζά (= ζώα, αιγοπρόβατα) και η πρώτη ποικιλία πατατών που καλλιεργήθηκε στο Λασιθί ήταν η ονομαζόμενη «κόκκινη».

3. ΟΙ ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ

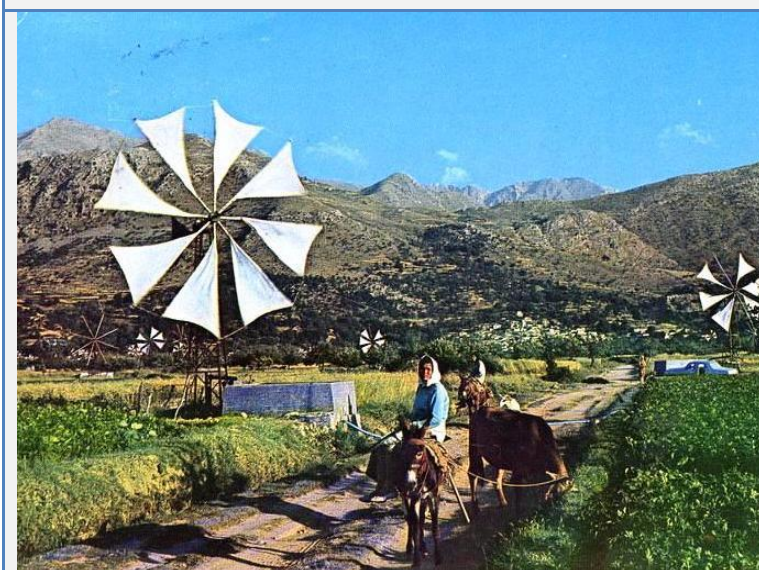
Α. ΟΙ ΝΕΡΟΜΥΛΟΙ ΤΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Η άρδευση όλων των καλλιεργειών του Οροπεδίου Λασιθίου γινόταν μέχρι πρότινος με χιλιάδες ανεμόμυλους, οι οποίοι ήταν διάσπαρτοι σε όλο το Οροπέδιο Λασιθίου και αντλούσαν το νερό μέσα από πηγάδια. Οι μύλοι αυτοί από τη μια προσέδιδαν στο τοπίο μια μοναδική φυσιογνωμία υψηλής αισθητικής αξίας και από την άλλη προσέφεραν μεγάλη βοήθεια στον ντόπιο αγρότη και συνετέλεσαν στην

ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Ο αριθμός τους σήμερα τείνει να εξαφανιστεί, λόγω του εκσυγχρονισμού (από τις βενζινοκίνητες και ηλεκτροκίνητες υδραντλίες), στερώντας έτσι από τον αναπτυσσόμενο τουρισμό ένα από τα κύρια στηρίγματα του και από το Λασιθί την ταυτότητά του.

**ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΚΑΠΕΤΑΝ ΓΙΩΡΓΗΣ
ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ 1917 -
2006**

**ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
1950- 1970**

Ο Λασιθιώτης καθηγητής Πανεπιστημίου κ Μ. Κασσωτάκης («Το Λασιθί», Αθήνα 1977), σχετικά με τους νερόμυλους αναφέρει τα εξής:

«Πάνω από 10.000 ανεμόμυλοι στριφογυρίζουν με τα κάτασπρα πανιά τους από το «μελτέμι» που κάθε μέρα, σ' όλη την περίοδο του καλοκαιριού, αρχίζει να φυσά στις 9 – 10 η ώρα το πρωί και σταματά καθώς ο ήλιος γέρνει προς τη Δύση. Οι μύλοι αυτοί χρησιμοποιούνται, για να αντλούν από τα πηγάδια το νερό με το οποίο οι Λασιθιώτες ποτίζουν πατάτες. Το οροπέδιο παράγει κάθε χρόνο γύρω στις 20.000 τόνους πατάτας και αρκετές ποσότητες φασολιών και άλλων κηπευτικών. Η καλλιέργεια της πατάτας στο Λασιθί χρονολογείται από τα τέλη του 19^{ου} αι. Πρώτα στον κάμπο καλλιεργούνταν δημητριακά. Για το πότισμα των πατατών στο Λασιθί χρησιμοποιήθηκαν αρχικά τα γεράνια, αντίγραφα του αιγυπτιακού SHADUF, ένας μακρύς, δηλαδή, ξύλινος μοχλός που διευκόλυνε την άντληση του νερού από το πηγάδι. Στις αρχές του αιώνα μας τα γεράνια άρχισαν να αντικαθίστανται από πετρόκτιστους και κυρίως ξύλινους ανεμόμυλους που για πρώτη φορά άρχισε να φτιάχνει ο Ψυχριανός Ξυλουργός Εμμ Παπαδάκης, γνωστός με το παρώνυμο Σπιρ-

τοκούτης. Οι ανεμόμυλοι αυτοί είχαν το μειονέκτημα ότι δεν μπορούσαν να λειτουργήσουν, όταν ο αέρας φυσούσε από άλλη κατεύθυνση από εκείνη που ήταν στραμμένοι. Για το λόγο αυτό γρήγορα οι ξύλινοι ανεμόμυλοι αντικαταστάθηκαν από σημερινούς, σιδερένιους, που είχαν τη δυνατότητα να στρέφονται προς όλες τις κατευθύνσεις, ανάλογα με την πνοή του ανέμου. Εμπνευστής του σιδερένιου μύλου ήταν ο Στέφανος Μαρκάκης ή Μαρκοστεφανής από το χωριό Φαρσάρων. Ο Μαρκοστεφανής χρησιμοποίησε σιδερένιες γωνίες για την κατασκευή του πύργου του ανεμόμυλου κι έτσι μπορούσε να αυξήσει, όσο ήθελε το ύψος τους. Ένα κομμάτι από την ίδια γωνία γινόταν η στρογγυλή κουλούρα, πάνω στην οποία στηρίζεται και περιστρέφεται ο ανεμόμυλος. Και για να μπορεί ο μύλος να περιστρέφεται μόνος του κάθετα προς την κατεύθυνση του ανέμου, ο Λασιθιώτης «μάστορας» τοποθέτησε στην ουρά του μια τρίγωνη επιφάνεια από λαμαρίνα, το γνωστό τιμόνι.

Σημειώνεται ότι:

Α) Ο Γιάννης Καραβαλάκης σε δημοσίευσμά του στην εφημερίδα ΑΝΑΤΟΛΗ (29/7 – 30/7/2009), σχετικά με τον πραγματικό αριθμό των μύλων του Οροπεδίου Λασιθίου, μας πληροφορεί ότι η εισήγηση του προϊστάμενου της Τοπογραφικής Υπηρεσίας στο Α΄ Αναπτυξιακό Συνέδριο Λασιθίου το 1983 αναφέρει ότι στο Οροπέδιο Λασιθίου υπήρχαν 2.742 μύλοι και 5.250 πηγάδια, άρα οι μύλοι παλιότερα πρέπει να ήταν όσα και τα πηγάδια, δηλαδή 5.250, αφού παλιότερα όλα σχεδόν τα πηγάδια είχαν και από ένα μύλο. Ωστόσο ήδη το 1983 πολλά πηγάδια είχαν εγκαταλειφθεί ή σκεπαστεί κλπ, άρα η πραγματική αλήθεια για τον αριθμό των μύλων κρύβεται ανάμεσα στον αριθμό 5.250 μέχρι τον αριθμό 10.000 που αναφέρει ο καθηγητής Μ. Κασσωτάκης

Β) Πολλοί λένε ότι οι νερόμυλοι ήταν αρχικά με ξύλινο πύργο και μετά έγιναν αυτοί με πέτρινο και σιδερένιο πύργο. Ωστόσο αυτό δεν είναι σωστό, αφού οι νερόμυλοι κατάγονται από τους αλευρόμυλους και αυτοί αρχικά ήταν μόνο με πέτρινο πύργο.

B. ΟΙ ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΙ ΤΟΥ ΛΑΣΙΘΙΟΥ

Ο Λασιθιώτης καθηγητής Πανεπιστημίου κ Μ. Κασσωτάκης («Το Λασιθί», Αθήνα 1977), σχετικά με τους αλευρόμυλους αναφέρει τα εξής: «Δεξιά κι αριστερά από το δημόσιο δρόμο που κόβει εγκάρσια το βουνό υπήρχαν και λειτουργούσαν άλλοτε 26 ανεμόμυλοι που χρησίμευαν, για να αλέθουν οι Λασιθιώτες και οι άλλοι κάτοικοι της γύρω περιοχής τα σιτηρά τους. Οι ανεμόμυλοι δεν είναι ακριβώς γνωστό πότε χρησιμοποιήθηκαν για πρώτη φορά στην Κρήτη. Η ύπαρξή τους πάντως αναφέρεται στην τοποθεσία αυτή στο τέλος του 19 αι. από την τοποθεσία Ζάρωμα που βρίσκεται κοντά στο χωριό Ποτάμοι. Στην αρχή είχαν φτερωτές από ψάθα. Αργότερα όμως το σύστημα αυτό εγκαταλείφθηκε και χρησιμοποιήθηκαν τα πανιά Ανάμεσα στη Σελένα και του Ψαρού την κορφή, προέκταση του ορεινού όγκου που ακολουθεί ο δρόμος μας, βρίσκεται ο αυχένος Ζάρωμα. Στο μέρος αυτό υπήρχαν πριν από το 1867 10 ανεμόμυλοι που χρησίμευαν για να αλέθουν το σάρι, όπως κι εκείνοι της Αμπέλου. Εδώ σ' αυτούς τους μύλους είχαν συγκεντρώσει κατά τη 10ήμερη μάχη του Λασιθίου, το Μάιο του 1867, τους τραυματίες τους οι αγωνιστές των Ανατολικών Επαρχιών της Κρήτης. Όταν όμως οι Τούρκοι έφτασαν εδώ, πυρπόλησαν τους ανεμόμυλους και πάνω στις φλόγες τους έκαψαν τους τραυματίες. Οι μυλωνάδες έκτισαν καινούργιους μύλους, άλλους στο μυλοτόπι του Κατακαλού, άλλους στην Άμπελο».

Η Χρυσούλα Τζομπανάκη, αρχιτέκτων και πρώην προϊσταμένη της 7^{ης} Εφορείας Μνημείων του Υπ. Πολιτισμού, σχετικά με τους αλευρόμυλους, αναφέρει: «Το πλέον αξιόλογο συγκρότημα ανεμόμυλων που σώζεται στην Κρήτη βρίσκεται στο Σελί Αμπέλου στο Οροπέδιο Λασιθίου. Χτισμένο στην προς βορράν είσοδο του οροπεδίου Λασιθίου χαρακτηρίζει όλη την περιοχή. Πρόκειται για τους 24 σωζόμενους σήμερα (από τους 26 αρχικούς) ανεμόμυλους από τους οποίους οι 7 εκτείνονται νότια του δρόμου εισόδου προς το οροπέδιο και οι υπόλοιποι στη βόρεια πλευρά του. Όλοι οι μύλοι έχουν κατασκευασθεί στον τύπο του "μονόπαντου" ή

"αξετροχάρη" ανεμόμυλου. Οι ανεμόμυλοι αυτοί χρησίμευαν, για να αλέθουν οι Λασιθιώτες και οι άλλοι κάτοικοι της περιοχής. Η ύπαρξή τους αναφέρεται από την εποχή της Ενετοκρατίας. Ειδικότερα οι μύλοι της Αμπέλου μεταφέρθηκαν στην τοποθεσία αυτή από το τέλος του 19ου αι. από τη θέση Ζάρωμα που βρίσκεται κοντά στο χωριό Ποτάμοι. Ο τύπος των μονόπαντων ανεμόμυλων που αλέθουν σε μία σταθερή θέση, δηλαδή σε μια κατεύθυνση του αέρα απαντά σήμερα στην Κρήτη και στην Κάρπαθο με ειδικό χαρακτηριστικό ότι οι κρητικοί είναι πιο επιμελημένοι και κομψοί».

4. ΑΠΟ ΤΑ ΦΤΕΡΑ ΤΟΥ ΔΑΪΔΑΛΟΥ ΣΤΟΥΣ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΥΣ

Η σχέση ανάμεσα στην Κρήτη και στην Αιολική Ενέργεια ξεκινάει από την αρχαιότητα, όταν οι Μινωίτες εκμεταλλεύτηκαν από τους πρώτους την ισχύ του ανέμου στη στεριά και στη θάλασσα. Ειδικότερα οι αρχαιολόγοι Μάνος Μικελάκης και Μαρίνα Καραβασίλη σε ένα δημοσίευμά τους στο περιοδικό «Αρχαιολογία» (τεύχος 77μ 2000) με τον τίτλο «Το Οροπέδιο Λασιθίου: Το πρώτο Αιολικό πάρκο» αναφέρουν:

«Η γενέτειρα του Δία αποτελεί το συνδυατικό κρίκο μιας μακράς παράδοσης για την αξιοποίηση των αιολικών συστημάτων, που ανάγεται στο Δαίδαλο και τον Ίκαρο. Ο Δαίδαλος ήταν από τους σημαντικότερους τεχνουργούς και εφευρέτες της αρχαιότητας. Σ' αυτόν αποδίδεται, ανάμεσα σε άλλα, η ανακάλυψη του «ιστίου» και του καταρτιού στα πλοία. Κατά μια ερμηνεία του μύθου της απόδρασής του από το παλάτι του Μίνωα, η ρηξικέλευθη επινόηση των φτερών ως μέσου διαφυγής αποτελεί ανάμνηση λευκών ιστίων του πλοίου του, το οποίο πολύ γρήγορα χάθηκε στο γαλάζιο ορίζοντα, αφήνοντας μακριά πίσω του το στόλο του Μίνωα. Η χρήση των ψάθινων, αρχικά, δερμάτινων ή πάνινων, αργότερα, ιστίων στα πλοία αποτέλεσε την πρώτη εφαρμογή της αεροδυναμικής από τον άνθρωπο και έθεσε τις βάσεις για την εκμετάλλευση της αιολικής ενέργειας τόσο στη ναυσιπλοΐα, όσο και σε άλλες εφαρμογές, όμως ο ανεμόμυλος και η ανεμοκίνητη αντλία Η άντληση του νερού γινόταν ως τότε με το γεράνι, «τη ζυγοστατική δοκό δ' αντίβαρου», εργασία κοπιαστική και όχι ιδιαίτερα αποδοτική. Η εισαγωγή των αντλητικών ανεμόμυλων αποδίδεται στον ξυλουργό Εμμ Παπαδάκη ή Σπιρτοκούτη (1860 – 1899) από το Ψυχρό, ο οποίος συνδύασε τον κινητικό μηχανισμό του ανεμόμυλου (ορθά, φτερωτή, αξόνι) με την κλασική αναρροφητική αντλία. Οι πρώτοι αντλητικοί ανεμόμυλοι ήταν κτιστοί, μονόκαιροι και βασίζονταν στη τεχνογνωσία των ανεμόμυλων για τη μετατροπή της κινητικής ενέργειας του ανέμου σε μηχανική. Ο Σπιρτοκούτης εισήγαγε επίσης και το βοηθητικό μηχανισμό περιστροφής του άξονα του μύλου προς την κατεύθυνση του ανέμου, τις κουλούρες. Ο εκσυγχρονισμός και η τελειοποίηση του νερόμυλου οφείλεται σε ένα μαθητευόμενο τεχνίτη του Σπιρτοκούτη, το Στέφανο Μαρκάκη από το χωριό Φαρσάρων, γνωστός και ως Μαρκοστεφανής. Οι καινοτομίες που εισήγαγε αφορούσαν: τα υλικά δομής σώματος και της φτερωτής του αντλητικού ανεμόμυλου (αντικατέστησε το σκελετό με σιδερένια κατασκευή), την προσθήκη τιμονιού (τριγωνική επιφάνεια από λεπτή λαμαρίνα στη ουρά του μύλου, η οποία τον διατηρεί αυτόματα και σταθερά προς την κατεύθυνση του ανέμου) και την κατασκευή δικής του αναρροφητικής αντλίας από κάλυκες οβίδας μεγαλύτερου διαμετρήματος από την αντλία αμερικάνικου τύπου που εισαγόταν ως τότε. Η αναρροφητική αντλία του Μαρκοστεφανή υπερτερούσε της αντίστοιχης αμερικάνικης τόσο στο κόστος (μόνο 3- 5000 δρχ μαζί με τον πυλώνα) όσο και στην απόδοσή της. Ο κρητικός αντλητικός ανεμόμυλος με τους 8 βραχίονές του ανέπτυξε μεγάλη περιφερειακή ταχύτητα και συνακόλουθα ισχύ, με αποτέλεσμα, ως αδρανέστερος, να λειτουργεί καλύτερα από τον αμερικάνικο σε ισχυρούς ανέμους. Τα αποτελέσματα συνέβαλαν στη ραγδαία εξάπλωσή του στο Οροπέδιο Λασιθίου, στα Μάλια και σε μερικά χωριά της Πεδιάδος και του Μεραμβέλου».

Επίσης ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Λίβερπουλ Ν. G. Galvert γράφει χαρακτηριστικά: «Για τους ανεμόμυλους του ο Κρητικός επικαλέστηκε μια παλιά φιλοσοφία σχετικά με τη δύναμη του ανέμου, εκείνη του ιστιοφόρου.... Οι γνώσεις του είναι βαθιές μολονότι άγραφες. Η θέση των ανεμόμυλων της Αμπέλου αποκα-

λύπτει μια εκτίμηση για την κίνηση του ανέμου σπουδαιότατη... Δημιουργώντας ένα θέαμα που δεν υπάρχει όμοιο... Εργαστηριακές δοκιμές μας δείχνουν ότι καμιά από τις μηχανές που κατασκεύασε ο άνθρωπος δεν μπορεί να έχει τόση απόδοση σε σχέση με τόση μικρή δαπάνη και κόπων και υλικών.»

Σημειώνεται επίσης ότι:

1) Ο Πausanias αναφέρει: «Ο Δαίδαλος, λέγεται, για να φύγει από την Κρήτη κατασκεύασε δυο μικρά πλοία για τον ίδιο και το γιο του τον Ίκαρο και πρόσθεσε σ' αυτά ιστία (πανιά) που δεν είχαν ακόμη επινοηθεί, ώστε εξ αιτίας του ευνοϊκού ανέμου να ξεπεράσουν το ναυτικό του Μίνωα που έπλεε με κουριά....» (Pausanias «Ελλάδος Περιήγησις, Βοιωτικά 11)

Επίσης ο Διόδωρος Σικελιώτης αναφέρει: «Ο Δαίδαλος μαθαίνοντας πως ο Μίνωας είχε εκτοξεύσει απειλές εναντίον του για την κατασκευή της αγελάδας φοβήθηκε την οργή του βασιλιά κι έφυγε με πλοίο από την Κρήτη..... Μερικοί, όμως συγγραφείς μύθων παραδίδουν ότι, ενώ ο Δαίδαλος ήταν ακόμη στην Κρήτη και τον έκρυβε η Πασιφάη, θέλοντας ο βασιλιάς Μίνωας να τον τιμωρήσει..... Ο Δαίδαλος έχασε κάθε ελπίδα διαφυγής με πλοίο και κατασκεύασε φτερούγες με τέχνη θαυμαστή, σοφά σχεδιασμένες και κολλημένες άψογα στο σώμα του με κεριά μόρφες να αποδράσει...» (Διόδωρος Σικελιώτης, ιστορική Βιβλιοθήκη, 4, 78)

2) Περίφημοι χαρκιάδες (= αυτοί που κατασκεύαζαν γεωργικά εργαλεία και μύλους) ήταν ο Λέμπος από το χωριό Αβρακόντε, ο Εμμ Τσουκάκης από τον Άγιο Γεώργιο κ.α., καθώς και οι σύγχρονοι Εμμ Σπανάκης ή Καραβαλής από τον Άγιο Γεώργιο, Μανώλης Χριστοφάκης ή Χαρκιάς από το Τζερμιάδων κ.α.

5. ΤΑ ΑΙΟΛΙΚΑ ΠΑΡΚΑ ΚΑΙ Η ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΑΝΕΜΟΜΥΛΩΝ

Η χρήση του ανεμόμυλου ως κινητήριας μηχανής εγκαταλείφθηκε μόλις στα μέσα του προηγούμενου αιώνα, εποχή που εξαπλώνονταν ραγδαία τα συμβατικά καύσιμα, το πετρέλαιο και ο ηλεκτρισμός. Η πετρελαική όμως κρίση της δεκαετίας του 70 φέρνει ξανά στο προσκήνιο τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η αιολική είναι μια από τις πιο σημαντικές πηγές ενέργειας.

Η σύγχρονη ανάπτυξη Αιολικών Πάρκων στην Κρήτη ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όταν η Δ.Ε.Η. εγκατέστησε τα πρώτα Αιολικά Πάρκα στην περιοχή της μονής Τοπλού στη Σητεία. Έκτοτε, η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα οδήγησε πολλούς επενδυτές να υλοποιήσουν δεκάδες εγκαταστάσεις Αιολικών Πάρκων στην Ελλάδα.

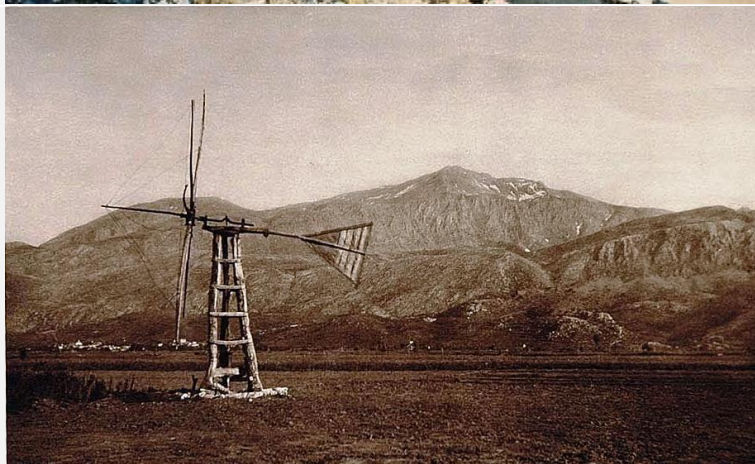
ΝΑ ΑΝΑΣΤΗΛΩΘΟΥΝ ΟΙ ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ

Σήμερα οι περισσότεροι από τους ανεμόμυλους του Λασιθίου είναι εγκαταλελειμμένοι ή πεσμένοι στο έδαφος ως οι πληγωμένοι ηρωικοί στρατιώτες μετά τη μάχη και όνειρο του κάθε Λασιθιώτη είναι να τους δει και πάλι να αλέθουν με τα κάτασπρα πανιά τους. Προ αυτού οι Λασιθιώτικοι Πολιτιστικοί και Αγροτικοί Σύλλογοι ζητούν από το κράτος να τους αναστηλώσει όλους, πέτρινους και σιδερένιους, και να κάνει το Οροπέδιο Λασιθίου μουσειακό αιολικό πάρκο, κάτι που θα προσδώσει στο Λασιθί και αισθητική αξία πέρα από το οικονομικό όφελος.

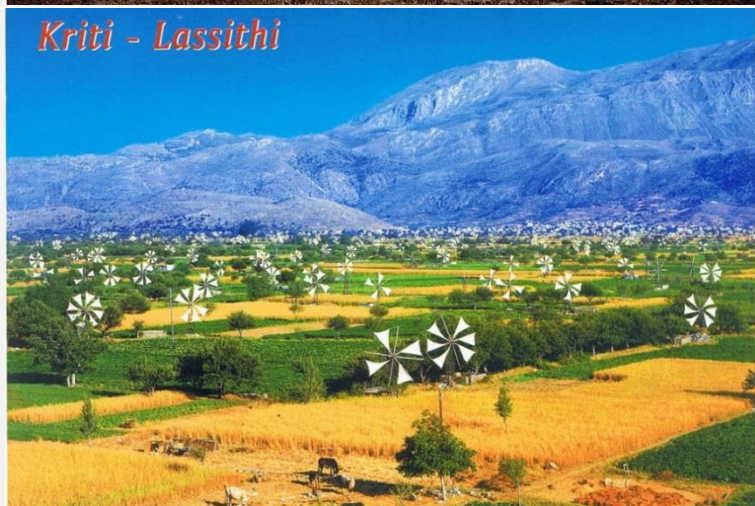
Τα χρήματα που απαιτούνται για όλα αυτά δεν είναι πάρα πολλά και μπορούν να αποσβεστούν είτε από την εκμετάλλευση κάποιων ανεμόμυλων για την παραγωγή ρεύματος είτε από τα εισιτήρια των τουριστών. Απαιτείται απλώς η πρόσληψη από την αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων κάποιων μόνιμων τεχνιτών και συντηρητών για την αναστήλωση και τη συντήρηση των ανεμόμυλων.

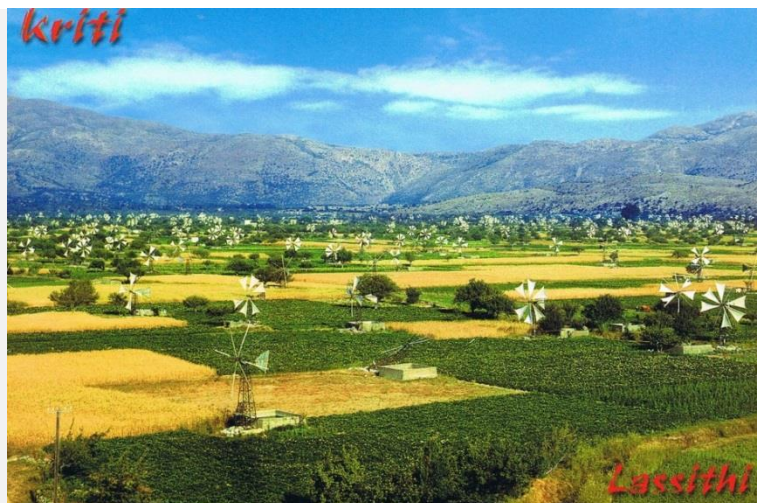
**ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
ΑΛΕΥΡΟΜΥΛΟΙ ΣΤΗ
ΘΕΣΗ ΑΜΠΕΛΟΣ**

**ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
Νερόμυλος με ξύλινο
πύργο, Γκραβούρα του
1928**

**ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
(ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ) 1950 –
1964**

ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ
(ΔΥΤΙΚΟ) 1960 – 1970

Το παρόν βιβλίο παρουσιάστηκε, συνοπτικά και με φωτογραφικό υλικό σε PowerPoint, την Παρασκευή 7 Αυγούστου 2009, ώρα 12.30-1.30, στο Δήμο Οροπεδίου Λασιθίου στα πλαίσια του 15ου Συνεδρίου που διοργάνωσε η Φοιτητική Ένωση Κρητών από 6 μέχρι 10 Αυγούστου 2009 με θέμα <<ΟΡΕΙΝΗ ΚΡΗΤΗ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ -ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ - ΑΝΑΔΕΙΞΗ>> .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Το παρόν βιβλίο είναι αφενός μια πρότυπη λαογραφική καταγραφή και αφετέρου επιστημονική μελέτη, σχετικά με τις κρητικές παραδοσιακές φορεσιές, η οποία στηρίζεται σε αυθεντικές και μόνο πηγές, αρχαίους συγγραφείς και σύγχρονους ειδικούς (λαογράφους, δάσκαλους κλπ), τα ονόματα των οποίων αναφέρονται εκεί που πρέπει να αναφερθούν εντός του βιβλίου

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ:

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΡΑΦΗΣ)
3. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
4. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ
5. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ
6. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΝΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ
7. ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
8. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ
9. Η ΑΘΗΝΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ)
10. Η ΓΡΑΦΗ (ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΡΑΦΗΣ , ΕΙΔΗ ΚΛΠ)
11. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ (ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΟΥΝ ΚΑΙ ΠΑΛΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ)
12. Η ΘΗΒΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΛΠ)
13. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ)
14. Η ΣΠΑΡΤΗ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΙΔΡΥΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΚΛΠ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ)
15. ΚΡΗΤΑΓΕΝΗΣ ΔΙΑΣ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΩΝ ΘΕΩΝ
16. ΚΡΗΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΦΟΡΕΣΙΕΣ
17. ΚΡΗΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (ΟΝΟΜΑΣΙΑ, ΚΑΤΑΓΩΓΗ, ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΩΝ ΚΡΗΤΩΝ)
18. ΚΡΗΤΙΚΟΙ ΧΟΡΟΙ (ΧΟΡΟΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ)
19. ΜΑΘΗΣΙΑΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ: (ΔΥΣΛΕΞΙΑ, ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ κ.α).
20. ΜΙΝΩΙΚΗ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝΔΥΜΑΣΙΑΣ
21. ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ (ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ, ΕΙΔΗ ΚΛΠ),
22. ΝΑΥΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
23. ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΩΝ
24. ΟΡΟΠΕΔΙΟ ΛΑΣΙΘΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ Α.Γ. ΚΡΑΣΑΝΑΚΗΣ
25. ΠΕΡΙ ΘΥΣΙΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΟΘΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΚΡΕΑΤΟΦΑΓΙΑΣ
26. ΠΕΡΙ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑΣ, ΑΣΤΡΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΑΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΜΑΝΤΕΙΑΣ
27. Η ΚΙΘΑΡΑ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΗΣ, Η ΛΥΡΑ ΚΑΙ Ο ΑΥΛΟΣ ΕΠΙΝΟΗΘΗΚΑΝ ΑΠΟ ΚΡΗΤΕΣ
28. Η ΜΑΝΤΙΝΑΔΑ, Η ΚΑΝΤΑΔΑ, Η ΡΙΜΑ, ΤΟ ΡΙΖΙΤΙΚΟ, Ο ΑΜΑΝΕΣ ΚΛΠ
29. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
30. ΨΕΥΔΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ